

Tilintarkastuskertomuksen keskeiset muutokset tilintarkastajan näkökulmasta

Sari Juntunen

Tekijä(t) Sari Juntunen	
Koulutusohjelma Liiketalouden koulutusohjelma	
Raportin/Opinnäytetyön nimi Tilintarkastuskertomuksen keskeiset muutokset tilintarkastajan näkökulmasta	Sivu- ja liitesivumäärä 42 + 10
<p>Tilintarkastuskertomus on ollut uudistuksen kohteena viime vuosina. Sykäyksen uudistukselle antoi vuoden 2008 finanssikriisi. Kriisi herätti laajalti kansainvälistä keskustelua tilintarkastuksesta ja sen raportoinnin merkityksestä luotettavana ja laadukkaana tiedon lähteenä. Muutostarpeen seurauksena syntyivät IAASB:n hyväksymät uudistetut raportointistandardit, jotka otettiin Suomessa käyttöön 31.12.2016 tai sen jälkeen päättyvien tilikausien tarkastuksissa.</p> <p>Tässä opinnäytetyössä pyritään selvittämään tilintarkastajien ensikokemuksia uudistuneesta tilintarkastuskertomuksesta sekä uudistusten merkityksestä tilintarkastajan suunnittelutyöhön. Ensimmäiset uudistetut tilintarkastuskertomukset annettiin keväällä 2017.</p> <p>Opinnäytetyön teoriaosa taustoittaa tilintarkastukseen liittyvää lainsäädäntöä sekä tilintarkastuksen tarkoitusta ja tavoitetta. Teoriaosuudessa käydään läpi myös tilintarkastuksen eri vaiheita keskittyen erityisesti tilintarkastuksen suunnitteluun. Lopuksi vielä selvitetään tilintarkastuskertomuksen keskeisiä muutoksia sekä tarkastellaan tilintarkastuskertomuksen rakennetta ja sisältöä.</p> <p>Tutkimus toteutettiin kvantitatiivisena tutkimuksena syksyllä 2017. Tutkimuksen aineisto kerättiin sähköpostin kautta suoritettavalla kyselyllä käyttäen Webropol-ohjelmaa. Vastauksia kyselyyn saatiin 151 kappaletta ja vastausprosentti oli 24,3 %. Tutkimustuloksia analysoitiin Excel -, SPSS - ja Webropol -ohjelmilla.</p> <p>Tutkimuksessa selvisi, etteivät tilintarkastajat pitäneet tilintarkastuskertomuksen uudistuksia onnistuneena. Tilintarkastuskertomuksen muutoksilla ei tutkimuksen mukaan ollut suurta merkitystä tilintarkastajien suunnittelutyöhön.</p>	
Asiasanat tilintarkastuskertomus, tilintarkastaja, tilintarkastus	

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Tutkimusongelma, tavoitteet ja rajaukset	1
1.2	Tutkimuksen rakenne ja tutkimusmenetelmä	2
1.3	Käsitteet	3
2	Tilintarkastuksesta yleisesti	4
2.1	Tilintarkastuksen taustaa	4
2.2	Tilintarkastuksen lainsäädäntö ja normisto	4
2.3	Tilintarkastuksen tarkoitus ja tavoite	6
2.4	Tilintarkastusprosessin vaiheet	6
2.4.1	Suunnittelu	7
2.4.2	Toteutus, päättämisvaihe ja raportointi	13
2.5	Tilintarkastuskertomus	14
2.5.1	Tilintarkastuskertomuksen muutokset	14
2.5.2	Tilintarkastuskertomuksen sisältö	16
2.5.3	Vakiomuotoinen ja mukautettu tilintarkastuskertomus	19
3	Tutkimuksen toteutus	21
3.1	Menetelmät	21
3.2	Aineiston keruu	22
3.3	Käytetyt analysointitavat	23
3.4	Vastaajan taustatiedot	24
3.5	Mielipiteet tilintarkastuskertomuksen muutoksista	28
3.6	Tilintarkastuskertomuksen muutokset suunnittelussa	31
3.7	Tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat	32
4	Pohdinta	34
4.1	Johtopäätökset	34
4.2	Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys	36
4.3	Kehittämisen- ja jatkotutkimusehdotukset	37
4.4	Oman oppimisen arviointi	38
	Lähteet	40
	Liitteet	43
	Liite 1. Tilintarkastuskertomus	43
	Liite 2. Kyselylomake	45
	Liite 3. Kyselylomakkeen saatekirje ja muistutusviesti	48
	Liite 4. Avoimet kommentit	49
	Liite 5. Kruskal-Wallis testi	52

1 Johdanto

Tilintarkastusala on ollut muutosten kohteena viime vuosina. Yksi suurimmista muutoksista on ollut tilintarkastuskertomuksen uudistuminen. Sijoittajat ja muut sidosryhmät ovat jo vuosien ajan kaivanneet tilintarkastuskertomusta, jossa tiedotettaisiin selvemmin yrityksen taloudellisesta tilanteesta. Nyt tähän tarpeeseen on pyritty vastaamaan uudistamalla tilintarkastuskertomusta aiempaa informatiivisemmaksi.

Opinnäytetyössäni tarkastelen uuden tilintarkastuskertomuksen muutoksia tilintarkastajien näkökulmasta sekä selvitän muutosten merkitystä tilintarkastuksen suunnitteluun. Pysin selvittämään tilintarkastajien ensikokemuksia ja mielipiteitä annetuista uusista tilintarkastuskertomuksista. Aihe on erittäin ajankohtainen, sillä tilintarkastuslakia täydennettiin tilintarkastuskertomuksen uusilla säännöksillä 19.8.2016 ja sitä sovellettiin ensimmäisen kerran 31.12.2016 päättyviltä tilikausilta laadittavien tilinpäätösten tilintarkastuksiin. (Laki tilintarkastuslain muuttamisesta 622/2016).

Tilintarkastuskertomuksista on tehty muutamia tutkimuksia ennen uuden tilintarkastuslain voimaan astumista, jolloin tilintarkastajien ja sidosryhmien mielipiteitä on tutkittu suunnitteluvaiheessa olevista seikoista. Tämä opinnäytetyö tuo esiin tilintarkastajien mielipiteitä ensimmäisistä annetuista uusista tilintarkastuskertomuksista. Tutkimus on herättänyt alalla mielenkiintoa ja tuloksista voidaan nähdä suuntaa antavasti, miten uudistukset on otettu vastaan tilintarkastajien keskuudessa. Opinnäytetyöllä ei ole toimeksiantajaa. Tutkimus voisi hyödyttää muun muassa opiskelijoita, alan ammattilaisia ja viranomaistahoja eli sellaisia kohderyhmiä, joita kiinnostaa ajankohtainen tieto siitä, kuinka uudistukset on otettu vastaan tilintarkastajien keskuudessa.

1.1 Tutkimusongelma, tavoitteet ja rajaukset

Opinnäytetyön lähtökohtana ovat tilintarkastuslain tuomat muutokset tilintarkastuskertomukseen. Tavoitteena on tutkia tilintarkastajien ensivaikutelmia tilintarkastuskertomuksen keskeisistä uudistuksista ja selvittää, onko muutoksilla ollut merkitystä tilintarkastajien käytännön työhön tilintarkastuksen suunnitteluvaiheessa. Tutkimusongelma voidaan asettaa kysymyksen muotoon

- Miten tilintarkastajat kokevat tilintarkastuskertomuksen keskeiset muutokset?

Tutkimuskysymyksillä etsitään ratkaisua tutkimusongelmaan

- Mitä mieltä tilintarkastajat ovat tilintarkastuskertomuksen keskeisistä muutoksista?
- Mikä merkitys tilintarkastuskertomuksen muutoksilla on tilintarkastajan suunnittelutyössä?

Tutkimus rajataan koskemaan Suomessa voimassaolevan tilintarkastuslain mukaista tilintarkastuskertomusta ja sen muutoksia. Tutkimuksessa jätetään kuitenkin tutkimatta ne PIE- yhteisöjä koskevat tilintarkastuskertomuksen muutokset, joista annetaan uudistunut kertomus 17.6.2017 päättyneeltä tilikaudelta.

1.2 Tutkimuksen rakenne ja tutkimusmenetelmä

Tämä opinnäytetyö koostuu johdannosta, tietoperustasta, empiirisestä osasta sekä pohdinnasta. Teoreettinen viitekehys antaa yleiskuvan tilintarkastuksen tarkoitukseen ja toteutukseen. Tilintarkastuskertomuksen tarkoituksena on raportoida tilintarkastuksen tuloksesta, joten taustana tälle käydään läpi tilintarkastusprosessi. Selvitetään myös tilintarkastuskertomuksen muutoksia, sisältöä ja rakennetta. Teoriaosaan haettiin tietoa alan kirjallisuudesta, artikkeleista, laeista, säädöksistä, aiemmista tutkimustuloksista ja alan käytännöistä.

Empiirinen osa toteutettiin kvantitatiivisena tutkimuksena. Sen tarkoituksena oli selvittää tilintarkastajien mielipiteitä tilintarkastuskertomuksen muutoksista. Tutkimuksella pyrittiin myös selvittämään miten muutokset ovat vaikuttaneet tilintarkastuksen käytännön työhön suunnitteluvaiheessa.

Peittomatriisi auttaa selventämään teoreettisen viitekehyyksen, tulosten, lomakkeen kysymysten ja alaongelmien linkittymistä toisiinsa.

Tutkimusongelma

Miten tilintarkastajat kokevat tilintarkastuskertomuksen keskeiset muutokset?

Alakysymys

1. Mitä mieltä tilintarkastajat ovat tilintarkastuskertomuksen keskeisistä muutoksista?
2. Mikä merkitys tilintarkastuskertomuksen muutoksilla on tilintarkastajan suunnittelu-työssä?

Taulukko 1. Peittomatriisi

Tutkimus-ongelma	Viitekehys (luvun nro)	Tulokset (luvun nro)	Lomakkeen kysymykset
Alaongelma 1	2.4	3.5, 3.7	5, 7
Alaongelma 2	2.3	3.6, 3.7	6, 7

1.3 Käsitteet

Tilintarkastuskertomus on julkinen raportti, jonka tilintarkastaja antaa suorittuaan tilintarkastuksen. Kertomuksessa annetaan lausunto siitä, antaako tilinpäätös noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikean ja riittävän kuvan yhteisön tai säätiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta sekä täyttääkö tilinpäätös lakisääteiset vaatimukset. Lisäksi lausutaan, onko toimintakertomus laadittu toimintakertomuksen laatimiseen sovellettavien säännösten mukaisesti ja ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot yhdenmukaisia. (Tilintarkastus – asiakkaan opas, 2017.)

Tilintarkastus on yhteisöjen ja säätiöiden kirjanpidon, tilinpäätöksen ja hallinnon lakisääteistä tarkastusta, joka suoritetaan erikseen jokaiselta tilikaudelta. Sen tavoitteena on antaa kohtuullinen varmuus siitä, että tarkastettavan yhteisön tai säätiön tilinpäätökseen ei sisälly olennaisia virheitä. (Halonen & Steiner 2010, 42.)

Tilintarkastajalla tarkoitetaan Patentti- ja rekisterihallituksen hyväksymää ammattitutkinnon suorittanutta HT-, KHT- tai JHT-tilintarkastajaksi hyväksyttyä luonnollista henkilöä tai tilintarkastusyhteisöksi hyväksyttyä yhteisöä. (Patentti- ja rekisterihallitus 2016).

Big4:lla tarkoitetaan neljää suurinta tilintarkastusalalla toimivaa kansainvälistä yhtiötä. Näitä yhtiöitä ovat Deloitte, Ernst & Young, KPMG ja PwC. (Wikipedia 2018.)

2 Tilintarkastuksesta yleisesti

Tämä luku taustoittaa tilintarkastuskäsitteitä tilintarkastus ja tilintarkastusprosessi. Tilintarkastuksen lainsäädäntö ja normisto antavat taustaa lain vaatimuksille tilintarkastuksessa ja tilintarkastuksen tarkoitus ja tavoitteet taustoittavat tilintarkastusraportoinnin perusteita. Tilintarkastusprosessi avaa tilintarkastuksen eri vaiheita ja niihin sisältyviä toimia, jotka lopulta johtavat tilintarkastuksen raportointiin.

2.1 Tilintarkastuksen taustaa

Tilintarkastuksen muodostumiseen on vaikuttanut käytännön tarve, sillä yhtiön toiminta on usein järjestetty siten, etteivät omistajat itse osallistu yhtiön päivittäisiin tehtäviin. Tämä omistajien ja johtajien eriytyminen on johtanut siihen, ettei omistajilla ole käytännössä mahdollista valvoa ja tarkkailla johtajien toimintaa ja siten suojella omia intressejään. Ongelma on ratkaistu ulkopuolisen asiantuntijan eli tilintarkastajan avulla, jonka tehtävänä on valvoa toimeksiantajansa etuja. Tilintarkastuksen lähtökohtana voidaankin pitää tilintekovelvollisuutta, mikä tarkoittaa sitä, että joku on velvollinen toimimaan toisen osapuolen hyväksymällä tavalla ja tekemään tälle tiliä toimistaan. Tilintekovelvollisuus täyttyy, kun tilintarkastaja suorittaa tilintarkastuksen ja vahvistaa sen yhteydessä annettun informaation luotettavuuden. (Halonen & Steiner 2010, 14; Korkeamäki 2008, 9; Tomperi 2016, 6.)

Tilintarkastaja toimii siis ensisijaisesti yhtiön omistajien ja jäsenten intresseissä, mutta tilintarkastuksesta hyötyvät myös muut sidosryhmät. Sidosryhmät ovat niitä henkilöitä tai ryhmiä, jotka tarvitsevat omassa päätöksenteossaan luotettavaa tietoa tarkastuskohteesta, kuten velkojat, viranomaiset ja sopimusosapuolet. Heidän näkökulmastaan tilintarkastaja on tarkastuskohteesta annettavan taloudellisen tiedon luotettavuuden varmistaja. (Halonen & Steiner 2010, 16; Työ- ja elinkeinoministeriö 2016.)

2.2 Tilintarkastuksen lainsäädäntö ja normisto

Tilintarkastus on Suomessa lakisäätöistä tarkastusta ja sitä säännellään sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Lakisäätöisellä tilintarkastuksella tarkoitetaan yhtiön tai säätiön tilinpäätöksen, kirjanpidon ja hallinnon tarkastusta. Uusi Tilintarkastuslaki 1141/2015 tuli voimaan 1.1.2016. Se on luonteeltaan yleislaki ja sitä sovelletaan, jollei muualla laissa toisin säädetä. Muita tilintarkastusta sääteleviä kansallisia lakeja ja asetuksia ovat Valtioneuvoston asetus tilintarkastuksesta 1377/2015 ja Laki julkishallinnon ja -talouden tilintarkastuksesta 1142/2015. Myös useissa eri yhtiölaeissa on tilintarkastusta koskevaa säännöstöä, kuten osakeyhtiö-, säätiö-, yhdistys- ja asunto-osakeyhtiölaissa. (Korkeamäki 2017, 10; Tomperi 2016, 13.)

Kansainvälisellä tasolla Suomen tilintarkastusta säätelevät Euroopan Unionin ja Kansainvälisen tilintarkastajaliiton eli IFAC:n asettamat direktiivit, asetukset, säädökset ja standardit. Tilintarkastuksen raportointia koskevia standardeja ovat ISA 260, ISA 265, ISA 570, ISA 700, ISA 701, ISA 705, ISA 706, ISA 710, ISA 720. (International Federation of Accountants 2017).

Tilintarkastus on suoritettava niissä yhteisöissä, joissa tilintarkastuslaissa tai yhteisöä koskevissa laeissa säädetään. Lisäksi tilintarkastus voidaan suorittaa yhteisöissä, joiden yhtiöjärjestyksessä, yhtiösopimuksissa tai säännöissä on tästä annettu määräys. Tilintarkastuslaissa on kuitenkin säädetty, että tilintarkastaja voidaan jättää valitsematta yhteisössä, jossa sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella on täytynyt enintään yksi seuraavista edellytyksistä:

- 1) taseen loppusumma ylittää 100 000 euroa;
- 2) liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 200 000 euroa; tai
- 3) palveluksessa on keskimäärin yli kolme henkilöä. (Suomen Tilintarkastajat 2016a.)

Tilintarkastuksen saa suorittaa tilintarkastaja, joka on tilintarkastuslain mukaisesti hyväksytty luonnollinen henkilö tai tilintarkastusyhteisö. Tilintarkastusvalvontaa suorittaa Patentti- ja rekisterihallitus ja se hyväksyy uudet tilintarkastajat sekä pitää rekisteriä hyväksytyistä tilintarkastajista (Patentti- ja rekisterihallitus 2016.) Tilintarkastajia ovat Tilintarkastuslain 6 luvun mukaisesti HT-, KHT- ja JHT- tilintarkastajat sekä hyväksytyt tilintarkastusyhteisöt.

Tilintarkastajan on oltava riippumaton tarkastuskohteestaan koko tarkastettavan tilinpäätöksen kattaman ajan. Riippumattomuus tarkoittaa sekä mielen riippumattomuutta että näkyvää riippumattomuutta tarkastusasiakkaasta. Tilintarkastajan tulee lisäksi toimia ammatteettisten periaatteiden mukaisesti ammattitaitoisesti, rehellisesti, objektiivisesti ja huolellisesti yleinen etu huomioon ottaen. Hänen tulee ylläpitää ammatillista pätevyyttä, huolehtia salassapitovelvollisuudesta ja noudattaa hyvää tilintarkastustapaa. Tilintarkastajan on säilytettävä toimeksianto koskeva aineisto kuusi vuotta ja huolehdittava työnsä laadusta. (Tilintarkastuslaki luku 4, 1-8§.)

2.3 Tilintarkastuksen tarkoitus ja tavoite

Tilintarkastuksen tavoitteena on, että tilintarkastaja voi antaa lausunnon siitä, että tilinpäätös on laadittu noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti ja se antaa oikean ja riittävän kuvan tarkastuskohteen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Tilintarkastaja suorittaa myös hallinnon tarkastuksen, minkä tarkoituksena on selvittää tarkastuskohteen vastuuvollisten toimien lainmukaisuutta. (Korkeamäki 2017, 39.)

Tilintarkastajan tulee suunnitella ja suorittaa tilintarkastus siten, että tarkastuksen lopuksi hän on saavuttanut kohtuullisen varmuuden siitä, ettei tilinpäätös sisällä olennaista virhettä, puutetta tai väärinkäytöstä. Kohtuullisella varmuudella tarkoitetaan korkeaa, mutta ei ehdotonta varmuutta. Tilintarkastusevidenssin luonteesta ja väärinkäytösten ominaispiirteistä johtuen absoluuttista varmuutta on mahdotonta saavuttaa. (Arens, A, Beasley, M & Elder, R 2010, 144 – 145.)

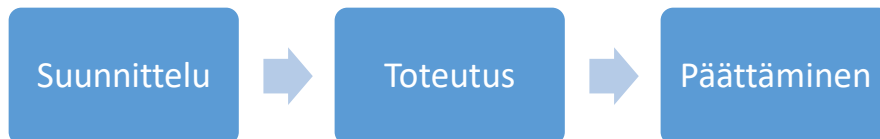
Tilintarkastus on myös tärkeä osa yritysten hallinto- ja ohjausjärjestelmää. Tilintarkastaja ohjaa yritystä jo tilikaudella oikean ja riittävän kuvan edellytysten täyttämiseksi, joten viranomaisraportoinnissa selvittää yleensä ilman suurempia jälkikäteen tehtäviä muutoksia. Luotettava tilintarkastus vähentää myös verottajan ja muiden viranomaisten valvonnan tarvetta. Samoin se helpottaa yritysten hallinnollista taakkaa, kun tilintarkastaja varmistaa, että yrityksessä noudatetaan voimassa olevia säädöksiä ja määräyksiä ja että yritys yleensä ottaen toimii oikein. (Korkeamäki 2008, 9; Lydman 2016, 50; Suomen Tilintarkastajat ry 2016.b.)

Tilintarkastus on siis keskeinen väline tilinpäätösraportoinnin oikeellisuuden ja avoimuuden varmistamisessa sekä pääomamarkkinoiden luotettavuuden takaamisessa. Tilintarkastajien antamien taloudellisten tietojen uskottavuus on tärkeää paitsi julkisen kaupankäynnin kohteena oleville yrityksille, myös muille yhteisöille. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016.)

2.4 Tilintarkastusprosessin vaiheet

Tilintarkastuksen kulku voidaan kuvata prosessina, jossa on kolme vaihetta: suunnittelu, toteutus ja päättäminen. Jokainen vaihe jakautuu vielä useisiin eri työvaiheisiin ja toimen-

piteisiin. Näitä vaiheita noudattamalla varmistetaan tehokas ja laadukas tilintarkastus. Jokaista prosessin vaihetta ohjaavat kansainväliset tilintarkastusstandardit eli ISA-standardit. Suunnitteluvaihetta voidaan kutsua myös riskien arvioimiseksi, sillä suurin osa sen työvaiheista liittyy asiakkaan ja tilintarkastuksen riskien arvioimiseen. (Halonen & Steiner 2010, 54.) Tässä opinnäytetyössä on syvennytty kuvaamaan tarkemmin suunnitteluvaihetta, sillä asianmukainen suunnittelu luo edellytykset tarkastuksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Seuraavassa kuviossa on vielä esitetty tilintarkastusprosessin vaiheet:

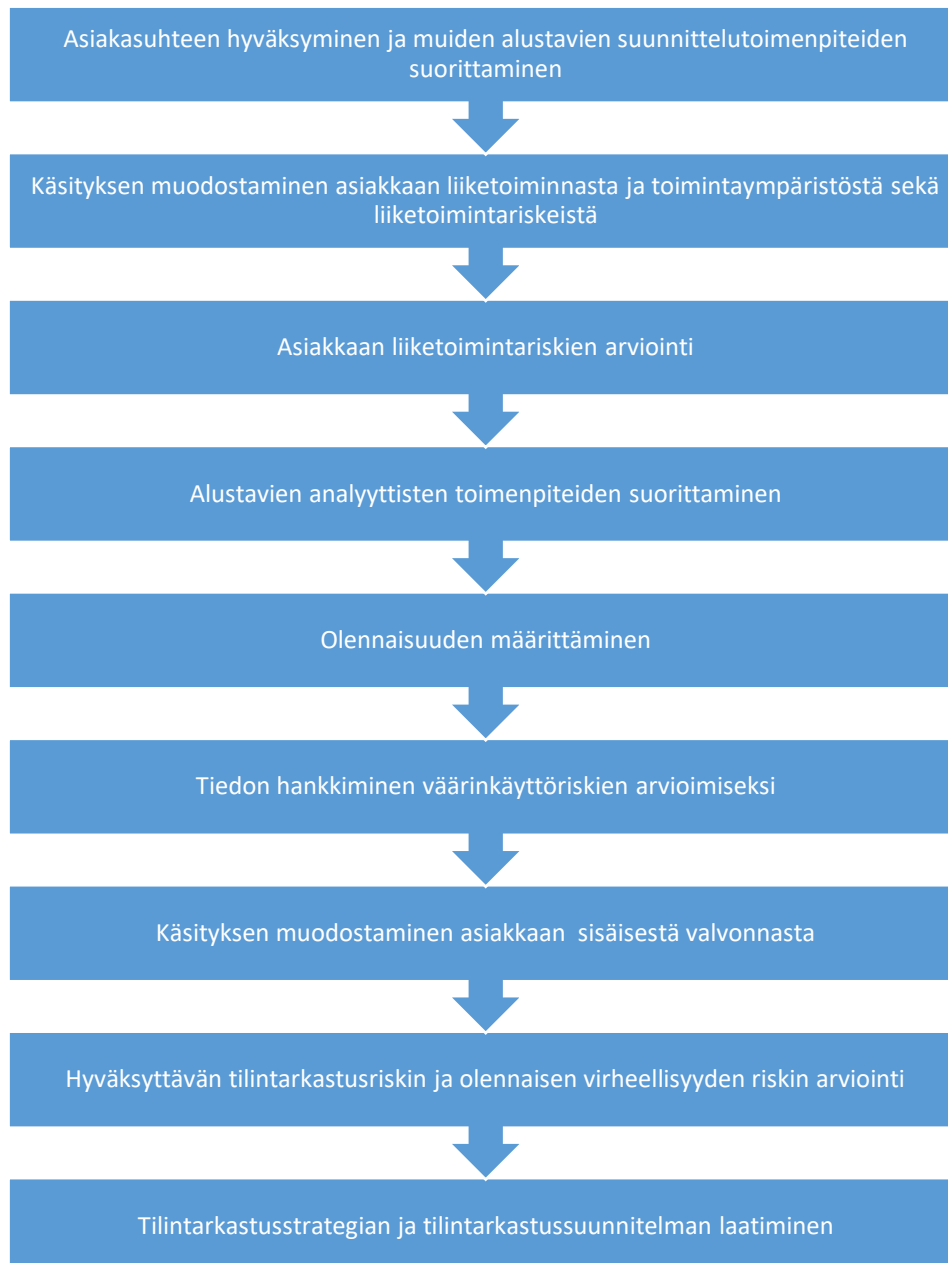

Kuvio 1. Tilintarkastusprosessin vaiheet

2.4.1 Suunnittelu

Tilintarkastus tulee suunnitella huolellisesti. Huolellisella suunnittelulla varmistetaan, että tilintarkastuksessa kiinnitetään huomiota tärkeisiin osa-alueisiin, huomioidaan mahdolliset riskitekijät ja ongelmat sekä varmistetaan tilintarkastuksen valmistuminen aikataulussa. Suunnittelu auttaa myös työn koordinoitua ja tehtävien jakoa tilintarkastustiimissä. Tilintarkastajan on myös suunniteltava tilintarkastustiimin ohjaus ja valvonta sekä se, miten heidän työtään ja tuloksiaan tarkastetaan. (Korkeamäki 2017, 40; Tomperi 2016, 40 - 41.)

Halonen & Steinerin (2010, 116) mukaan tilintarkastuksen suunnittelu voidaan jakaa seuraaviin työvaiheisiin

Kuvio 2. Tilintarkastuksen suunnittelun työvaiheet (Halonen & Steiner 2010, 116)

Ennen tilintarkastuksen suunnittelun aloittamista tilintarkastajan täytyy tehdä toimeksiantajan alustavia toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on tunnistaa toimeksiantoon liittyvät riskit sekä tilintarkastajalle että tilintarkastusyhteisölle. Näihin toimenpiteisiin kuuluu päätös asiakassuhteen jatkamisesta tai uuden hyväksymisestä. Ennen päätöstä arvioidaan tilintarkastajan pätevyyttä ja kyvykkyyttä suorittaa toimeksianto pohtimalla muun muassa riittävätkö tilintarkastajan aika, resurssit ja asiantuntemus kyseiseen tehtävään. Arvioidaan myös asiakkaan rehellisyyttä esimerkiksi ottamalla huomioon omistajien tai johdon maine liiketoiminnoissa, etsimällä viitteitä sekaantumisesta rikolliseen toimintaan tai tarkastus-

työn epäasianmukaiseen rajoittamiseen. Lisäksi tehdään arvio eettisten vaatimusten ja niihin kuuluvien riippumattomuusvaatimusten noudattamisesta. Tämä arvio tehdään kaikista tilintarkastustiimiin kuuluvista henkilöistä. Tilintarkastajan ja asiakkaan kesken tulee sopia toimeksiannon suorittamisen perusteista. Tällä tarkoitetaan, että edellytykset tilintarkastuksen suorittamiselle ovat olemassa ja että tilintarkastaja ja toimiva johto sekä hallintoelimet ymmärtävät toimeksiannon ehdot samalla tavalla. Ehdoista sovitaan kirjallisesti toimeksiantokirjeessä, joka on osa tilintarkastusdokumentaatiota ja se liitetään tilintarkastuskansioon. Alustavien toimenpiteiden johtaessa toimeksiannon hyväksymiseen, jatketaan määrittelemällä tilintarkastusstrategia ja olennaisuusrajat. (Halonen & Steiner 2010, 116 - 123; Korkeamäki 2017, 41.)

Suunnitellessaan tilintarkastusta tilintarkastajan tulee määritellä hyväksyttävä olennaisuusraja havaitakseen olennaiset virheet ja puutteet. Virheitä ja puutteita voidaan pitää olennaisena, jos niiden yksin tai yhdessä voisi kohtuudella olettaa vaikuttavan tilinpäätöksen käyttäjien taloudellisiin päätöksiin. Sekä virheen laatu että määrä tulee huomioida. Olennaisuuden määrittely perustuu tilintarkastajan ammatilliseen harkintaan ja hänen käsitykseensä tilinpäätösinformaation käyttäjien tarpeesta. Olennaisuuden arviointi auttaa tilintarkastajaa määrittelemään ne tilintarkastustoimenpiteet, jotka auttavat alentamaan tilintarkastusriskin hyväksyttävälle tasolle. (Tomperi 2016, 34 - 35.) Olennaisuutta harkitessaan tilintarkastajan tulee ottaa huomioon tilinpäätöksen käyttäjät, jotka tekevät taloudellisia päätöksiä tilinpäätösinformaation perusteella. (Halonen & Steiner 2010, 132.)

Ymmärtääkseen asiakkaansa liiketoimintaa tilintarkastajan tulee muodostaa käsitys yhteisöstä, sen toimintaympäristöstä ja sisäisestä valvonnasta. Hankkimalla tietoa muun muassa yhteisön toimialasta, toiminnan luonteesta, sovellettavasta tilinpäätösnormistosta, taloudellisen tuloksen mittaamisesta ja tarkastelusta, tilintarkastaja saa hyvän käsityksen asiakkaansa toiminnasta. Tilintarkastajan tulee ymmärtää myös yhteisön tavoitteet ja strategiat sekä niihin liittyvät liiketoimintariskit (Tomperi 2016, 42 - 43.)

Seuraavassa kuviossa on esimerkkejä niistä seikoista, joihin tilintarkastaja kiinnittää huomiota muodostaessaan käsitystä yhteisöstä.

Toimiala	Luonne	Taloudelliset mittarit	Tavoitteet ja strategiat
<ul style="list-style-type: none"> •markkinat ja kilpailu •kausiluontoisuus •tarkastuskauden suhdannevaihe •säännöt ja määräykset •laskentaperiaatteet ja toimialakohtaiset käytännöt 	<ul style="list-style-type: none"> •omistus- ja hallintojärjestelmä •lähipiiri •rakenne •tuotteet ja markkinat •sijoitukset ja rahoitus 	<ul style="list-style-type: none"> •avaintunnuksluvut ja toimialatilastot •budjetit ja poikkeama-analyysit •taloudellisen tuloksen tilikausivaihtelut •kilpailija-analyysit •analyttikoiden raportit ja luottoluokitusraportit 	<ul style="list-style-type: none"> •toimialan kehitys ja siihen liittyvä riski •uudet tuotteet ja palvelut •liiketoimintojen laajeneminen •ajankohtaiset ja mahdolliset rahoitustarpeet •tietotekniikan käyttö

Kuvio 3. Käsityksen muodostaminen yhteisöstä

Tilintarkastajan tulee perehtyä myös yhtiön sisäiseen valvontaan ja muodostaa käsitys ennen kaikkea tilintarkastuksen kannalta olennaisesta sisäisestä valvonnasta ja sen toimivuudesta. Tilintarkastuksen kannalta relevantin sisäinen valvonta liittyy taloudelliseen raportointiin. Sisäisen valvonnan tavoitteena on tuottaa kohtuullinen varmuus taloudellisen raportoinnin luotettavuudesta, toiminnan tehokkuudesta ja taloudellisuudesta sekä sovellettavien lakien ja määräysten noudattamisesta. Sisäisen valvonnan osa-alueita ovat valvontaympäristö, yhteisön riskienarviointiprosessi, taloudellisen raportoinnin kannalta relevantti tietojärjestelmä ja siihen liittyvät liiketoimintaprosessit sekä kommunikointi, kontrollitoiminnot ja kontrollien seuranta. (Horsmanheimo & Steiner 2017, 241; Tomperi 2016, 44 - 45.)

Perehtyminen tarkastuskohteen toimintaan auttaa tilintarkastajaa tunnistamaan olennaisen virheen tai puutteen riskin tilinpäätöstopasolla ja kannanottotasolla. Käsityksen muodostaminen yhteisön toiminnasta on koko tilintarkastuksen ajan kestävä prosessi, jossa tietoa kerätään, päivitetään ja analysoidaan. Tätä prosessia voidaan kutsua myös riskienarviointitoimenpiteiksi. Muodostaessaan käsitystä yhteisöstä, sen toimintaympäristöstä ja sisäisestä valvonnasta tilintarkastaja tekee seuraavia riskienarviointitoimenpiteitä:

- tiedusteluja toimivalle johdolle ja muille henkilöille yhteisössä
- analyttistä tarkastusta
- havainnointia ja yksityiskohtaista tarkastusta. (Tomperi 2016, 41 - 42.)

Riskienarviointitoimenpiteinä suoritettavat tiedustelut tilintarkastaja suuntaa yleensä toimivalle johdolle tai taloudellisesta raportoinnista vastaavalle henkilölle. Tilintarkastaja voi

tehdä tiedusteluja myös muille yhtiössä toimiville henkilöille ja saada siten riskien arvioimiseen erilaisia näkökulmia ja tietoja. Näitä tiedusteluja voidaan kohdistaa esimerkiksi yhtiön lakimiehille, sisäisen tarkastuksen henkilöstölle, monimutkaiseen tai epätavalliseen liiketapahtumaan osallistuville työntekijöille sekä markkinointi- ja myyntihenkilöstölle. (Halonen & Steiner 2010, 157.)

Analyttisten toimenpiteiden tarkoituksena on erilaisten suhdelukujen ja tunnuslukujen laskenta ja näiden tulosten vertailu etukäteen määriteltyyn odotusarvoon. Nämä toimenpiteet auttavat tunnistamaan epätavallisia muutoksia, poikkeuksellisia liiketapahtumia sekä sellaisia summia, suhdelukuja ja kehityssuuntia, joilla voi olla vaikutusta tilintarkastukseen. Näiden epätavallisten ja odottamattomien eri yhteyksien ilmitulo auttaa tilintarkastajaa tunnistamaan olennaisen virheellisyyden riskejä. (Halonen & Steiner 2010, 158.)

Havainnoinnin ja yksityiskohtaisen tarkastuksen avulla saadaan tietoa yhteisöstä ja sen toimintaympäristöstä. Samalla ne myös tukevat muita riskienarviointitoimenpiteitä. Havainnointiin ja yksityiskohtaiseen tarkastukseen sisältyy seuraavia toimenpiteitä:

- yhteisön toiminnan ja toimintojen havainnointia
- kirjanpitoaineiston sekä liiketoimintasuunnitelmien ja -strategioiden yksityiskohtaista tarkastusta
- perehtymistä johdon ja hallintoelinten laatimiin raportteihin
- tutustumiskäyntejä yhteisön toimitiloihin ja tuotantolaitoksiin
- liiketapahtumien käsittelyn jäljittämistä talouden tietojärjestelmän läpi. (Tomperi 2016, 42.)

Suunnittelutoimenpiteiden yksityiskohtaisuus ja laajuus määräytyvät tarkastuskohteen koon ja toiminnan luonteen mukaan sekä miten hyvin tilintarkastaja tuntee tarkastuskohteen. Tilintarkastaja laatii tarkastukselle yleissuunnitelman eli kokonaisstrategian, joka auttaa häntä varmistumaan toimeksiannon suorittamiseen tarvittavien resurssien luonteesta, ajoituksesta ja laajuudesta. Kokonaisstrategian lisäksi laaditaan myös yksityiskohtaisempi tilintarkastussuunnitelma. Näitä molempia suunnitelmia on tarvittaessa päivitettävä tarkastuksen aikana. (Tomperi 2016, 40 - 41.)

Tilintarkastuksen kokonaisstrategiaa laatiessaan tilintarkastajan tulee yksilöidä ne ominaispiirteet, jotka määrittelevät toimeksiannon laajuuden. Hänen tulee varmistua myös toimeksiannon raportointitavoitteista, jotta voidaan suunnitella tilintarkastuksen ajoitusta sekä vaadittavan kommunikoinnin luonnetta. Lisäksi tilintarkastajan tulee harkita tekijöitä, jotka ovat merkittäviä toimeksiantotiimin työn suuntaamisen kannalta. Hänen tulee pohtia toimeksiannon alustavien toimenpiteiden tuloksia sekä arvioida, onko muista yhteisölle suoritetuista toimeksiannoista hyötyä tarkastukselle. Lopuksi tilintarkastaja vielä varmistuu

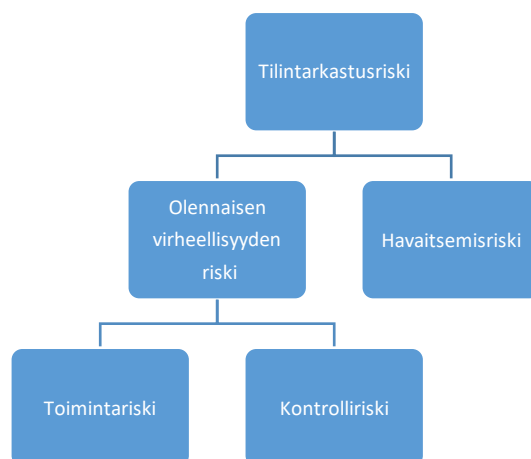
toimeksiannon suorittamiseen tarvittavien resurssien tyypistä, määrästä ja ajoituksesta. (Halonen & Steiner 2010, 125.)

Kokonaisstrategian lisäksi laaditaan yksityiskohtaisempi tilintarkastussuunnitelma, jossa määritellään ne toteutettavat tarkastustoimenpiteet, joiden avulla pystytään keräämään tarpeeksi tilintarkastusevidenssiä tilintarkastusriskin alentamiseksi hyväksyttävälle tasolle. Tilintarkastussuunnitelman tulee sisältää kuvaus olennaisen virheen tai puutteen riskin arviointiin liittyvistä toimenpiteistä, kuvaus muiden suunniteltujen tilintarkastustoimenpiteiden luonteesta, ajoituksesta ja laajuudesta sekä kuvaus muista suoritettavista tarkastustoimenpiteistä, joilla varmistetaan standardien mukainen tilintarkastus. (Tomperi 2016, 41.)

Tilintarkastusriski on riski siitä, että tilintarkastaja antaa vakiomuotoisen tilintarkastuslausunnon tilanteessa, jossa tilintarkastusaineistoon sisältyy olennainen virhe tai puute. Tilintarkastusriski jakaantuu kahteen osaan,

- olennaisen virheen tai puutteen riskiin, jolloin riskinä on, että tilinpäätös on olennaisesti virheellinen tai puutteellinen ennen tilintarkastusta sekä
- havaitsemisriskiin, jolloin riskinä on, ettei tilintarkastaja havaitse tällaista riskiä.

Olennaisen virheen ja puutteen riski koostuu toimintariskistä ja kontrolliriskistä. Toimintariskillä tarkoitetaan tarkastuskohteen toiminnon tai tilinpäätöksen erän alttiutta virheelle. Toimintariski on korkeampi niillä tilinpäätöksen tileillä, jotka sisältävät kirjausten suhteen arviointia tai harkintaa. Mitä monimutkaisempi tapahtuma tai laskutoimitus on sitä suurempi riski. Kontrolliriskillä puolestaan tarkoitetaan riskiä siitä, että yhtiön sisäinen valvonta ei estä, havaitse tai korjaa olennaista virhettä tai puutetta. Kontrolliriskiä voidaan pienentää tehokkaalla, hyvin suunnitellulla ja toimivalla sisäisellä valvonnalla. Toimintariskiin ja kontrolliriskiin sisältyy myös väärinkäytöksestä johtuva olennaisen virheellisyyden riski. (Tomperi 2016, 34.) Seuraavassa kuviossa on vielä havainnollistettu tilintarkastusriskin osatekijät

Kuvio 4. Tilintarkastusriski (Halonen & Steiner 2010, 46)

2.4.2 Toteutus, päättämisvaihe ja raportointi

Toteutusvaiheessa suoritetaan ne tarkastustoimenpiteet, jotka on määritelty suunnittelu- vaiheessa havaittujen riskien todentamiseksi. Tilintarkastajan tavoitteena on hankkia tarpeellinen määrä tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä eli sitä tietoa, jonka perusteella hän antaa lausuntonsa tilinpäätöksen oikeellisuudesta. Tilintarkastusevidenssiä hankitaan alentuneesta kontrolliriskistä sekä liiketapahtumien oikeellisuudesta. Valtava osa tilintarkastustyöstä tehdään jo tilikauden aikana, etenkin suurissa yrityksissä. Tilikauden aikana tarkastetaan ja testataan sisäisiä kontroleja ja erilaisia järjestelmiä sekä suoritetaan analyttistä tarkastusta ja aineistotarkastusta. Tilikauden aikana tarkastus on toimintokohtaista ja se kohdistuu muun muassa myynti- ja ostotoimintoihin, palkanlaskentaan, maksuliikenteeseen ja varastoon. (Halonen & Steiner 2010, 57; Tomperi 2016, 55.)

Päättämisvaiheessa tilintarkastaja tarkastelee koko tilintarkastuskauden aikana suorittamia tilintarkastustoimenpiteitä ja niiden avulla hankkimaansa tilintarkastusevidenssiä. Tilintarkastusevidenssiä arvioidaan erityisesti tilinpäätöksessä olevan olennaisen virheen riskin kannalta. Arvioidaan tilintarkastusevidenssin riittävyttä ja tarkoituksenmukaisuutta ja päätetään, onko tilinpäätöksessä oleva olennaisen virheellisyys riski kohtuullisella varmuudella hyväksyttävän alhaisella tasolla. Tilintarkastaja suorittaa myös tarkastushavaintojen kokonaisarviointia, jolloin hän arvioi onko esiin tullut muita sellaisia virheellisyyksiä tai epäilyksiä herättäviä havaintoja, joista tulee kommunikoida johdon kanssa ja jotka tulee korjata ennen tilintarkastuskertomuksen antamista. (Halonen & Steiner 2010, 59, 446.)

Tilintarkastaja raportoi tilintarkastuksen lopuksi työnsä tuloksista erilaisissa kertomuksissa, lausunnoissa, todistuksissa ja muissa kirjallisissa lausunnoissa. Usein lait, säädökset ja viranomaisohjeet määrittelevät ja ohjaavat raportointia, mutta raportointi voi tapahtua myös vapaamuotoisemmin. Vapaamuotoisempaa raportointia ovat muun muassa erilaiset muistiot ja suullinen raportointi. Tilintarkastuslain mukaisia kirjallisia raporteja ovat tilinpäätösmerkintä, tilintarkastuskertomus ja tilintarkastuspöytäkirja. (Tilintarkastuslaki 3, 4§, 5§, 7§).

Tilinpäätösmerkintä on aina saman sisältöinen, se tehdään tasekirjaan ja päivätään samalle päivälle kuin tilintarkastuskertomus. Tilinpäätösmerkinnällä tilintarkastaja todentaa, että tilintarkastus on suoritettu, kohteena oleva tilinpäätös on yksilöity tarkastuskohteeksi ja tilintarkastuskertomus on annettu. Tilintarkastuskertomus on julkinen asiakirja ja se annetaan kultakin tilikaudelta päivättyinä ja allekirjoitettuna. Tilintarkastuspöytäkirjassa tilin-

tarkastaja voi esittää hallitukselle, hallintoneuvostolle, toimitusjohtajalle tai muille vastuvelvollisille huomautuksia sellaisista seikoista, jotka ovat tulleet ilmi tarkastuksessa, mutta joita ei esitetä tilintarkastuskertomuksessa. Kun tilintarkastuspöytäkirja on annettu hallitukselle tai vastaavalle toimielimelle, niin se on viipymättä käsiteltävä ja säilytettävä luotettavalla tavalla. Tilintarkastuspöytäkirja annetaan yleensä tilinpäätöksen tarkastuksen yhteydessä, mutta se voidaan antaa myös tilikauden aikana. (Korkeamäki 2017, 96-97, 113; Tomperi 2016, 165-166.)

2.5 Tilintarkastuskertomus

Suomessa tilintarkastuslailla on lyhyt historia, vaikka tilintarkastusta on harjoitettu jo 1800-luvulta lähtien. Aluksi tilintarkastuksesta annettiin vain suullinen tilintarkastuskertomus, joka saattoi olla varsin värikäs. Suomessa vanhin osakeyhtiölaki on asetus vuodelta 1864. Tuolloin tilintarkastuksesta annettiin tilintarkastuskertomus, mutta sen sisällöstä ei laissa ollut säännöksiä. Tilintarkastuskertomus ei ollut julkista tietoa ja se oli tarkoitettu yksinomaan yhtiökokoukselle. Julkiseksi tilintarkastuskertomus tuli vuoden 1978 osakeyhtiölaissa, jolloin säädettiin sen liittämistä tilinpäätökseen. (Blummé, 21–25.)

Nykyään tilintarkastuskertomus on muodollinen raportti, jossa tilintarkastaja raportoi tilintarkastuksen tuloksista. Sen sisältöön liittyy myös vaatimuksia, joista on säädetty tilintarkastuslaissa. Tilintarkastuskertomusta koskevaa lainsäädäntöä uudistettiin merkittävästi vuonna 2016. Uudistuksen perustana oli vuonna 2014 IAASB:n hyväksymät uudistetut raportointistandardit, jotka koskevat 15.12.2016 jälkeen päättyviä tilikausia. Kansainväliset tilintarkastusstandardit (ISA-standardit) ovat osa suomalaista tilintarkastuslainsäädäntöä. Uudistukset otettiin käyttöön 31.12.2016 tai sen jälkeen päättyvien tilikausien tilintarkastuksissa. (Korkeamäki 2017, 97-98; Savtschenko 2015, 22.)

2.5.1 Tilintarkastuskertomuksen muutokset

Tilintarkastus ja tilintarkastuskertomus ovat olleet muutosten ja kehitysten kohteena viime vuosina. Erityisesti paineen kehitykselle loi vuoden 2008 finanssikriisi, joka herätti Euroopassa keskustelua tilintarkastuksen ja tilintarkastuskertomuksen merkityksestä luotettavana ja laadukkaana taloudellisen tiedon lähteenä. Euroopan komissio julkaisi vuoden 2010 lokakuussa vihreän kirjan ”Tilintarkastuspolitiikka: kriisin opetukset”. Tämän asiakirjan tarkoituksena oli käynnistää keskustelua, suorittaa kuulemisia ja antaa lausuntoja, jotka toimivat lähtökohtana kansainvälisen tilintarkastuslautakunnan IAASB:n toimille kehittämään tilintarkastusmarkkinoita ja tilintarkastajan raportointia. (Euroopan komissio 2010.)

Tilintarkastuskertomuksen uudistamisen taustalla oli halu muuttaa tilintarkastuskertomusta informatiivisemmaksi ja paremmin sen käyttäjiä, kuten sijoittajia, palvelevaksi. Aiempi tilintarkastuskertomus oli hyvin vakiomuotoinen ja eri yhtiöiden, kuten esimerkiksi listayhtiöiden, kertomukset olivat käytännössä lähes identtiset. (Savtschenko 2015, 23.)

Tilintarkastuskertomuksista on aiempia tutkimuksia kuten esimerkiksi Senna Lehtosen Pro gradu – tutkielma vuodelta 2014, KHT-tilintarkastajien näkemys ja IAASB:n ehdotus tilintarkastuskertomuksen laajentamiseksi. Tutkimuksessa selvisi, että tilintarkastuskertomuksen kehittäminen ei välttämättä ratkaise odotus- ja informaatiokuiluongelmaa. (Lehtonen 2014.) Antti Tienarin Pro gradu – tutkielma vuodelta 2015, IAASB:n standardiuudistukset tilintarkastuskertomukseen. Kyselytutkimus sijoittajille, tilintarkastajille ja yritysjohdolle selvitti eri kohderyhmien mielipiteitä tulevista muutoksista. Tutkielmassa käy ilmi, että mielipiteet nykymuotoisesta tilintarkastuskertomuksesta ja standardiuudistuksista vaihtelevat kohderyhmittäin. (Tienari 2015.) Milla Laukkosen Pro gradu - tutkielma Tilintarkastuskertomus ja sen muutokset suomalaisen ammattilehtikirjallisuuden näkökulmasta vuosina 2006–2015 on julkaistu vuonna 2016. Tutkimuksessa kävi ilmi, että erityisesti sijoittajat kaipaavat informatiivisempaa ja läpinäkyvämpää tilintarkastuskertomusta. (Laukkonen 2016.)

Näiden tutkimusten tulokset ovat samansuuntaisia EU komission vihreän kirjan ja sen julkistamisen jälkeen saatujen palautteiden kanssa. Erityisesti sijoittajat ja yhtiöiden muut sidosryhmät kaipaavat informatiivisempaa ja avoimempaa tilintarkastuskertomusta. Tilintarkastuskertomuksen uudistusten tarkoituksena onkin lisätä tilintarkastuskertomuksen käyttäjien tietoa yhtiön taloudellisesta asemasta ja toiminnan jatkuvuudesta sekä kaventaa niin sanottua odotuskuilua antamalla laajempaa tietoa tilintarkastajan velvollisuuksista. (Euroopan komissio 2010.)

Uudistuneen tilintarkastuskertomuksen keskeisempiä muutoksia ovat

- Lausunnon kohde muuttuu ja uudistusten jälkeen kohteena on kirjanpito, tilinpäätös ja hallinto.
- Sananmuoto muuttuu, aiemmin lausuttiin oikeista ja riittävästä tiedoista ja uudistusten jälkeen lausutaan oikeasta ja riittävästä kuvasta.
- Lausunto siirretään kertomuksen lopusta alkuun.
- Rakenne jakautuu kahteen osioon, tilinpäätöksen tilintarkastus ja muut raportointivelvoitteet.
- Kertomus pitenee.
- Johdon velvollisuudet tuodaan aiempaa selkeämmin esiin sisäisen valvonnan osalta.
- Tilintarkastajan velvollisuuksia kuvataan aiempaa laajemmin.
- Sekä johdon että tilintarkastajan velvollisuuksien kuvauksiin on lisätty selostusta siitä, mitä toimenpiteitä tehdään toiminnan jatkuvuuden osalta

- Toimintakertomuksesta lausutaan muut raportointivelvoitteet osiossa.
- Listayhtiöiden kohdalla annetaan tieto tilintarkastuksen kannalta merkittävistä seikoista, key audit matters. (Grant Thornton 2016.)

2.5.2 Tilintarkastuskertomuksen sisältö

Tilintarkastuskertomus jakaantuu kahteen osioon, ensin kerrotaan tilinpäätöksen tilintarkastusta koskevat tiedot ja sen jälkeen muita raportointivelvoitteita koskevat tiedot. Suomen Tilintarkastajat ry on laatinut tilintarkastuskertomusmalleja (liite 1.), jotka perustuvat tilintarkastuslakiin ja muihin kansallisiin säännöksiin sekä IAASB:n kansainvälisiin tilintarkastusstandardeihin eli ISA-standardeihin. (Suomen Tilintarkastajat ry 2016.)

Tilintarkastuskertomuksen rakenteen jakamisella on tarkoitus parantaa kansainvälistä vertailukelpoisuutta, kun kansalliset vaatimukset esitetään erillään tilinpäätöksen tilintarkastusta koskevasta osiosta. Suomessa tässä osiossa esitetään muun muassa toimintakertomusta ja hallinnon tarkastusta koskevat seikat sekä erityislainsäädännön edellyttämät lausunnot. Erityislainsäädäntöä on esim. säätiölaki. (Fraktman 2016, 14.)

ISA 700:n (uudistettu) mukaan tilintarkastuskertomus sisältää seuraavat osat:

- otsikko
- vastaanottaja
- tilintarkastajan lausunto
- lausunnon perustelut
- raportointi toiminnan jatkuvuudesta, mikäli tämä soveltuu ISA 570:n (uudistettu) mukaan
- tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat (listayhtiöt, ISA 701 mukaisesti)
- tilinpäätöstä koskevat johdon velvollisuudet
- tilintarkastajan velvollisuudet tilinpäätöksen tilintarkastuksessa
- muut raportointivelvoitteet
- tilintarkastajan allekirjoitus
- tilintarkastuskertomuksen antamispäivä
- tilintarkastajan osoite. (Tilintarkastajan raportointi 2017.)

Lakisääteisestä tilintarkastuksesta annettava raportti *otsikoidaan* tilintarkastuslain 3 luvun 5 §:n mukaisesti Tilintarkastuskertomus. Tilintarkastuskertomuksen *vastaanottajaksi* osoitetaan ne tahot, joita varten se laaditaan esimerkiksi osakeyhtiössä yhtiökokoukselle, säätiössä lähtökohtaisesti hallitukselle, avoimessa ja kommandiittiyhtiöissä yleensä yhtiömiehille. (Tilintarkastajan raportointi 2017.)

Lausunnossa yksilöidään yhteisö, joka on tilintarkastuksen kohteena ja tilikausi, jota tarkastus koskee. Yksilöidään tilinpäätökseen sisältyvät osat, kuten esimerkiksi tase, tuloslaskelma, rahoituslaskelma ja liitetiedot. Ilmoitetaan mitä tilinpäätössäännöstöä on noudatettu tilinpäätöstä laatiessa eli käytännössä tarkoitetaan Suomen kirjanpitolainsäädäntöä tai EU:ssa hyväksytyjä IFRS-standardeja. (Tilintarkastajan raportointi 2017.)

Lausunnossa otetaan kantaa siihen antaako tilinpäätös oikean ja riittävän kuvan yhteisön tai säätiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta noudatetun tilinpäätösnormiston mukaisesti. Otetaan kantaa myös siihen täyttääkö tilinpäätös lakisääteiset vaatimukset. (Tilintarkastajan raportointi 2017.)

Lausunnon perusteluissa todetaan, että tilintarkastus on suoritettu hyvän tilintarkastustavan mukaisesti ja viitataan tilintarkastuskertomuksen osioon, jossa käsitellään tilintarkastajan velvollisuuksia. Tilintarkastaja vahvistaa riippumattomuutensa yhteisöstä sekä sen, että hän on noudattanut niitä eettisiä vaatimuksia, joiden mukaan riippumattomuus on arvioitu. Tilintarkastajan on lausunnon perusteluissa mainittava, onko hän käsityksensä mukaan hankkinut tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä lausuntonsa perustaksi. (Tilintarkastajan raportointi 2017.)

Toiminnan jatkuvuus osiossa tilintarkastajan on raportoitava, olosuhteiden niin edellyttäessä, uudistetun kansainvälisen tilintarkastusstandardin ISA 570 mukaisesti. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että toiminnan jatkuvuuteen perustuvan laskentaperusteen käyttäminen tilinpäätöksen laatimisessa on asianmukaista, mutta toiminnan jatkuvuuteen liittyvä olennaista epävarmuutta. Tilintarkastaja sisällyttää tilintarkastuskertomukseen tällöin ”Toiminnan jatkuvuuteen liittyvä olennainen epävarmuus” -osion. (Horsmanheimo, Kaisanlahti & Steiner 2017, 130.)

Tilintarkastuksen kannalta keskeisistä seikoista käytetään yleisesti lyhennettä KAM ja se tulee englannin kielisistä sanoista key audit matters. KAM:it ovat niitä seikkoja, jotka tilintarkastajan käsityksen mukaan ovat olleet kyseisessä tilintarkastuksessa kaikkein merkityksellisimpiä. Nämä seikat valitaan niistä asioista, joista on kommunikoitu hallintoelimille ja niiden valinnat määräytyvät muun muassa sellaisilta alueilta jotka vaativat arviointia ja harkintaa tai sisältävät merkittävän riskin. Tilikauden aikana toteutuneet merkittävät tapahtumat ja liiketoimet on myös otettava huomioon. Raportoitujen KAM:ien osalta kerrotaan

miksi ne ovat tärkeitä ja miten ne ovat vaikuttaneet tilintarkastukseen. Tilintarkastuksen kannalta keskeisiä seikkoja vaaditaan lähtökohtaisesti listayhtiöiden tilintarkastuksissa, mutta muidenkin yhtiöiden tilintarkastuskertomuksissa voidaan niistä viestiä. KAM:ien tarkoituksena on lisätä tilintarkastuskertomuksen informatiivisuutta ja läpinäkyvyyttä. (Savtschenko 2016, 61.)

Tilinpäätöstä koskevat *johdon velvollisuudet* - osion otsikointi riippuu yhteisön laillisesta muodosta. Tilinpäätöksen laatimisesta vastuussa oleva johto on määritelty yhteisöä tai säätiötä koskevassa lainsäädännössä, esimerkiksi osakeyhtiö, jolla on toimitusjohtaja, ilmoittaa Tilinpäätöstä koskevat hallituksen ja toimitusjohtajan velvollisuudet, asunto-osakeyhtiö puolestaan Tilinpäätöstä koskevat hallituksen ja isännöitsijän velvollisuudet. Tässä kohdassa kuvataan johdon velvollisuuksia liittyen tilinpäätöksen laatimiseen ja siihen liittyvään sisäiseen valvontaan. Lisäksi kuvataan johdon velvollisuutta arvioida tarkastuskohteen toiminnan jatkuvuutta. (Suomen tilintarkastajat ry 2017.)

Uudessa tilintarkastuskertomuksessa kuvataan *tilintarkastajien velvollisuuksia* tilinpäätöksen tarkastamisessa aiempaa laajemmin ja selkeämmin. Tarkoituksena on kaventaa niin sanottua odotuskuilua, joka saattaa syntyä tilintarkastajan ja tilintarkastuskertomuksen lukijan välillä. Kertomalla avoimesti ja realistisesti siitä, mitä tilintarkastus käsittää ja mitä ei, sekä tuomalla ilmi ne luontaiset rajoitukset, jotka kuuluvat jokaiseen tilintarkastukseen, voidaan lisätä ymmärrystä tilintarkastajan työstä ja siten pienentää odotuskuilua. Tilintarkastajan velvollisuuksista löytyy kattava kuvaus tämän työn liitteenä olevasta tilintarkastuskertomuksesta. (Savtschenko 2016, 63.)

Muut raportointivelvoitteet - osiossa tilintarkastajan on huomautettava tilintarkastuslain 3 luvun 5 momentin mukaan, jos yhteisön tai säätiön yhtiömies, hallituksen, hallintoneuvoston tai vastaavan toimielimen jäsen, puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja taikka toimitusjohtaja tai muu vastuuvollinen on syylistynyt tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus yhteisöä tai säätiötä kohtaan tai rikkonut yhteisöä tai säätiötä koskevaa lakia taikka yhteisön tai säätiön yhtiöjärjestystä, yhtiösopimusta tai sääntöjä.

Tilintarkastaja raportoi myös toimintakertomuksesta ja mahdollisesta vuosikertomuksesta tai muusta vastaavasta raportista, johon sisältyy tilinpäätös ja tilintarkastuskertomus. Tilintarkastaja on velvollinen arvioimaan toimintakertomusta ja antamaan siitä lausunnot, joissa todetaan, onko toimintakertomus laadittu säännösten mukaisesti ja onko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot yhdenmukaisia. (Savtschenko 2016, 65.)

Tilintarkastuskertomus on *allekirjoitettava* ja siinä on mainittava *tilintarkastajan osoite*. Tilintarkastuskertomus *päivätään* aikaisintaan sille päivälle, jona tilintarkastaja on hankkinut tarpeellisen määrän tilintarkastusevidenssiä tilinpäätöstä koskevan lausuntonsa perustaksi. Tilinpäätös on valmis, kun se on hyväksytty ja allekirjoitettu. (Tilintarkastajan raportointi 2017.)

2.5.3 Vakiomuotoinen ja mukautettu tilintarkastuskertomus

Tilintarkastuskertomus voidaan antaa vakiomuotoisena eli tiettyä kaavaa muodoltaan ja sisällöltään noudattavana silloin, kun tilintarkastus on voitu suorittaa hyvän tilintarkastustavan mukaisesti eikä tarkastuksessa tullut ilmi mitään sellaista, joka antaisi aiheen poiketa vakiomallista. Tilintarkastus – asiakkaan opas (2017) mukaan vakiomuotoinen tilintarkastuskertomus edellyttää, että

- tilinpäätös antaa noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikean ja riittävän kuvan tarkastuskohteen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta
- tilinpäätös täyttää lakisääteiset vaatimukset
- toimintakertomus on laadittu sen laatimiseen sovellettavien säännösten mukaisesti eikä siinä ole havaittu olennaisia virheellisyyksiä
- tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ovat keskenään ristiriidattomia
- aihetta huomauttamiselle, lisätietojen antamiselle tai toiminnan jatkuvuutta koskevien seikkojen esiintuomiselle ei ole tarvetta.
- muut tilintarkastukseen perustuvat lausumat voidaan antaa vakiomuotoisina
- erityislainsäädännön edellyttämät lausumat tai tilintarkastuskertomukset voidaan antaa vakiomuotoisina.

Tilintarkastuskertomuksessa, jossa ei voida antaa vakiomuotoista lausuntoa, annetaan mukautettu lausunto ja silloin vaihtoehtoja ovat varauman sisältävä tai kielteinen lausunto. Lausunto voidaan jättää myös kokonaan antamatta ja sekin on ilmoitettava tilintarkastuskertomuksessa. Ehdollisen tai kielteisen lausunnon antamiseen johtavat syyt tulee perustella selkeästi. Mukautettu tilintarkastuskertomus voi sisältää myös huomautuksen tai lisätiedon. (Ylipiha 2015, 47.)

Horsmanheimo & Steinerin (2017, 373) mukaan tilintarkastajan tulee mukauttaa tilintarkastuskertomuksessa olevaa lausuntoa silloin, kun

- tilintarkastaja tekee johtopäätöksen, että hankitun tilintarkastusevidenssin perusteella tilinpäätöksessä kokonaisuutena on olennainen virheellisyys tai
- tilintarkastaja ei pysty hankkimaan tarpeellista määrää tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä tehdäkseen johtopäätöksen, ettei tilinpäätöksessä kokonaisuutena ole olennaista virheellisyyttä.

Molemmissa tapauksissa on tarkasteltava kyseisen seikan vaikutuksia tai mahdollisia vaikutuksia tilinpäätökseen. Lausunnon tyyppi määräytyy sen mukaan ovatko vaikutukset

olennaisia, mutta eivät laajalle ulottuvia vai ovatko ne olennaisia ja laajalle ulottuvia. Varauman sisältävä lausunto annetaan ensiksi mainitussa tapauksessa ja kielteinen lausunto jälkimmäisessä tapauksessa. (Horsmanheimo & Steiner 2017, 373.)

Lausunto on jätettävä antamatta silloin, kun tilintarkastaja ei pysty hankkimaan tarpeellista määrää tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä lausuntonsa perustaksi esimerkiksi johdon asettamien rajoitusten vuoksi tai työn ajoitukseen liittyvistä ongelmista johtuen. Tästä johtuen tilintarkastaja tekee johtopäätöksen, että mahdollisten havaitsemattomien virheellisyyksien mahdolliset vaikutukset tilinpäätökseen voisivat olla olennaisia ja laajalle ulottuvia, joten lausuntoa ei voida antaa. (Horsmanheimo & Steiner 2017, 376.) Seuraavassa taulukossa on vielä yhteenveto mukautettuihin lausuntoihin johtavista seikoista

Taulukko 2. Mukautetut lausunnot (mukaillen Korkeamäki 2017,109)

Mukauttamiseen johtavan seikan luonne	Olennainen, mutta ei laajalle ulottuva	Olennainen ja laajalle ulottuva
Tilinpäätös on olennaisesti virheellinen	Varauman sisältävä lausunto	Kielteinen lausunto
Ei pystytä hankkimaan tarpeellista määrää tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä	Varauman sisältävä lausunto	Jätetään lausunto antamatta

3 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa kerrotaan tutkimuksessa käytetyistä menetelmistä ja tutkimuksen aineistosta. Käydään läpi tutkimuksen analysointia ja tutkimustuloksia. Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia tilintarkastajien ensivaikutelmia tilintarkastuskertomuksen keskeisistä uudistuksista ja selvittää, oliko muutoksilla merkitystä tilintarkastajien käytännön työhön tilintarkastuksen suunnitteluvaiheessa. Tutkimuksessa etsittiin ratkaisua tutkimusongelmaan, Miten tilintarkastajat kokevat tilintarkastuskertomuksen keskeiset muutokset? Tutkimusongelmaa täydennettiin seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

Mitä mieltä tilintarkastajat ovat tilintarkastuskertomuksen keskeisistä muutoksista?

Mikä merkitys tilintarkastuskertomuksen muutoksilla on tilintarkastajan suunnittelutyössä?

3.1 Menetelmät

Tutkimuksessa on käytetty tutkimusotteena määrällistä eli kvantitatiivista otetta. Määrällinen tutkimusmenetelmä on tutkimustapa, jossa tietoa tarkastellaan numeroiden ja tilastojen avulla. Määrällisen tutkimuksen avulla pyritään selvittämään esimerkiksi erilaisia ilmiöiden syy-seuraussuhteita, ilmiöiden välisiä yhteyksiä tai ilmiöiden yleisyyttä ja esiintymistä. Yleensä näiden selvittäminen edellyttää suurta ja edustavaa otosta kohderyhmästä. Määrällisellä tutkimuksella vastataan muun muassa kysymyksiin kuka, mitä, missä, kuinka paljon, milloin. Yleisin aineistonkeruumuoto on standardoitu kysely, mutta tutkimus voidaan tehdä myös valmiiksi kerätyistä tilastoista, rekistereistä ja tietokannoista. Tutkimuksen tulokset analysoidaan tilastollisin menetelmin kuten kuvioiden, taulukoiden, tunnuslukujen ja ristiintaulukoiden avulla. (Heikkilä 2014, 14-15; Kananen 2015, 74-75.)

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimusote puolestaan pyrkii selittämään tutkittavaa ilmiötä ja kohderyhmästä otetaan tutkimukseen usein pieni, harkinnanvarainen näyte eikä tulokset ole yleistettävissä. Tämän opinnäytetyön tutkimustavoitteen saavuttamiseksi kvantitatiivinen tutkimusote soveltui parhaiten, sillä tutkimusongelman ratkaisemiseksi tarvittiin yleistettävissä olevaa tietoa. Tutkimukseen haluttiin saada mahdollisimman suuri ja edustava otos koko Suomen tilintarkastajista ja siksi tiedonkeruumenetelmäksi valikoitui survey-tutkimus. Survey tarkoittaa sellaisia kyselyn, haastattelun ja havainnoinnin muotoja, joissa aineistoa kerätään standardoidusti. Standardointi kyselyssä tarkoittaa, että kaikilta vastaajilta kysytään samoja kysymyksiä täsmälleen samalla tavalla. Kohdehenkilöt muodostavat otoksen tai näytteen tietystä perusjoukosta. Sähköpostin kautta suoritettava kyselyn avulla saavutetaan tutkittava joukko hyvin ja se on sekä tehokas että taloudellinen tapa kerätä tietoa suuresta joukosta. Sähköisen kyselyn etuna on myös sen objektiivisuus,

jolloin vältetään tutkijan vaikutukselta kyselyllä saatuihin vastauksiin. Sähköisen kyselylomakkeen heikkoutena on kato eli vastaamattomuus. Ongelmana voi olla myös vastaajien suhtautuminen kyselyyn, kuinka huolellisesti ja rehellisesti he vastaavat.

Tutkimuksen perusjoukko koostui rekisteröidyistä tilintarkastajista, perusjoukosta otettiin näyte niistä tilintarkastajista, jotka olivat antaneet sähköisen markkinointiluvan. Kyselytutkimus lähetettiin 622 tilintarkastajalle.

3.2 Aineiston keruu

Tutkimusaineiston keruu toteutettiin kyselylomakkeella internetin kautta käyttäen Webropol-ohjelmaa. Webropol on tutkimus- ja tiedonkeruuohjelma, joka toimii verkossa. Sen avulla kerättyä tietoa voidaan analysoida ja raportoida Webropolin omassa ohjelmassa, mutta kaikki tieto ja tulokset ovat myös siirrettävissä moniin muihin ohjelmiin kuten Excel, Word, Power Point ja erilaiset tilasto-ohjelmat.

Aineiston keruu aloitettiin kyselylomakkeen suunnittelulla ja suunnittelu tehtiin teoreettisen viitekehyksen pohjalta. Suunnitteluun käytettiin aikaa noin kuukausi ja se aloitettiin elokuussa 2017. Suunnittelussa kiinnitettiin huomiota kysymysten sisältöön, muotoon ja määrään. Kysymykset pyrittiin pitämään mahdollisimman lyhyinä ja selkeinä. Tärkeää oli muodostaa kysymyksiä, jotka merkitsevät samaa kaikille vastaajille. Myös lomakkeen rakennetta suunniteltiin huolella ja siitä pyrittiin tekemään vastaajille mahdollisimman selkeä, helppo ja nopea täyttää. Kyselyyn vastaaminen vei vain muutaman minuutin. Suunnittelussa pohdittiin myös kyselyn tulevaa analysointia ja aineiston käsittelyä tilasto-ohjelmilla.

Kevät on tilintarkastajien työssä vuoden kiireisintä aikaa ja ensimmäiset uudistetut tilintarkastuskertomukset annettiin keväällä 2017. Vastauksia haluttiin saada mahdollisimman paljon, joten kyselyn lähettäminen kesken kiireisintä aikaa ei olisi ollut järkevää. Ajankohdaksi valikoitui syyskuu, jolloin suurin osa vastaajista olisi todennäköisesti jo palannut kesälomilta ja toisaalta loppuvuoden kiireet eivät olisi vielä alkaneet.

Tutkimusongelman selvittämiseksi päädyttiin käyttämään strukturoitua kyselylomaketta. Kyselylomakkeessa tiedusteltiin vastaajien taustatietoja yksi- ja monivalintakysymyksillä. Valintakysymyksillä helpotettiin kyselyyn vastaamista sekä haluttiin mahdollistaa vastauksien monipuolinen käyttö analyysivaiheessa.

Väittämiin tilintarkastuskertomuksen keskeisistä muutoksista vastattiin Likertin asteikolla, joka on viisiportainen asenneasteikko. Asteikon toisena ääripäänä oli vaihtoehto täysin eri

mieltä ja sitä vastasi numero yksi, toisena ääripäänä oli vaihtoehto täysin samaa mieltä ja sitä vastasi numero viisi. Vastaaja valitsi parhaiten omaa käsitystään vastaavan vaihtoehdon. Muutosten merkitystä suunnitteluun kysyttiin faktakysymyksillä, joihin vastattiin joko kyllä tai ei. Tähän kysymysmuotoon päädyttiin, koska se oli hyvä keino selvittää muutosten merkitystä aiempaan verrattuna. Lopuksi oli vielä avoin kysymys, johon sai halutesaan täydentää omia vastauksiaan tai yleisesti kommentoida tilintarkastuskertomuksen muutoksia. Mahdollisten kommenttien ajateltiin auttavan strukturoitujen kysymysten vastausten tulkinnassa.

Kyselyn mukana lähetettiin saatekirje. Saatekirjeen tehtävänä on selvittää tutkimuksen taustaa, motivoida vastaanottaja vastaamaan kyselyyn sekä ohjeistaa kuinka kyselyyn vastataan. (Heikkilä 2014, 59). Saatekirje sisälsi kuvauksen tutkimuksen tavoitteesta. Siinä ilmoitettiin myös, että tutkimustietoja käytetään ainoastaan opinnäytetyötä varten ja tulokset käsitellään kokonaistuloksina. Kerrottiin saatujen sähköpostiosoitteiden lähde ja ilmoitettiin vastausaika. Lopuksi kiitettiin vastaamisesta ja kerrottiin tutkimuksen toteuttajan tiedot. Saatekirje sisälsi henkilökohtaisen linkin kyselyyn ja tiedon missä tutkimuksen tulokset ovat nähtävissä. (Liite 2.)

Ennen kyselyn lähettämistä vastaajille sitä testattiin neljällä henkilöllä. Testaus onnistui hyvin ja vastaamisessa ei ollut teknisiä ongelmia. Ensimmäiset sähköpostilinkit Webropol-kyselyyn lähetettiin 18.9.2017. Sähköposti lähetettiin onnistuneesti 622 tilintarkastajalle. Seuraavana päivänä yksi vastaanottajista ilmoitti, ettei lähetetty vastauslinkki toiminut. Hänelle lähetettiin uusi linkki kyselyyn ja myös hänen vastaukset saatiin onnistuneesti tallennettua. Muistutusviesti vastaamatta jättäneille tilintarkastajille lähti 25.9.2017. (Liite 3.) Tämän jälkeen kysely oli avoinna vielä 29.9.2017 saakka, yhteensä vastausaika oli kaksi viikkoa. Vastauksia saatiin kaikkiaan 151 ja vastausprosentti oli 24,3 %.

Kysymyslomakkeen kysymykset ryhmiteltiin tutkimusongelman mukaisesti luokkiin, ensin tiedusteltiin taustatietoja, sitten mielipiteitä tilintarkastuskertomuksen muutoksista ja lopuksi muutosten merkityksestä suunnittelutyöhön.

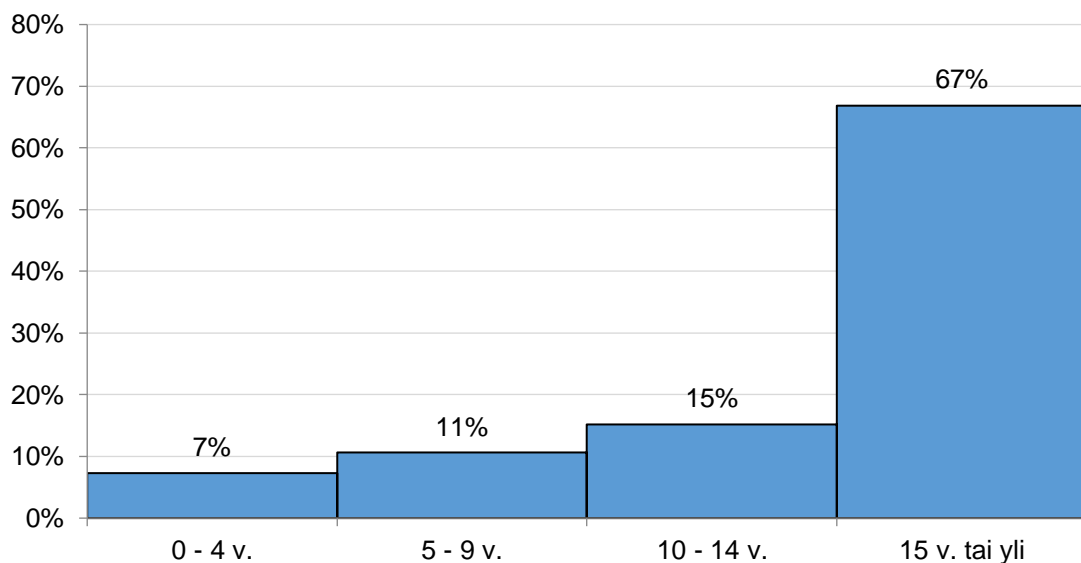
3.3 Käytetyt analysointitavat

Tutkimuksessa aineiston analyysissä käytettiin seuraavia ohjelmia: Excel, Webropol, SPSS. Webropol – kyselyohjelmalla kerätty aineisto siirrettiin Excel taulukkolaskentaohjelmaan ja SPSS tilasto-ohjelmaan.

Tuloksia havainnollistettiin tilastografiikan avulla erilaisilla kuvioilla ja taulukoilla. Taustamuuttujat on esitetty pylväinä ja pylväiden korkeudet esitetään prosentteina. Kokonaislukumäärä (n) on mainittu kuvioiden otsikoissa. Mielipiteet tilintarkastuskertomuksen muutoksista on kuvattu suhteellisesti pinottuja palkkeja käyttäen. Näkyvissä on myös annettujen vastausten keskiarvot. Kokonaistulosten lisäksi tuloksia vertailtiin ja ristiintaulukoitiin ammattinimikkeiden ja työskentelypaikkojen sekä ammattinimikkeiden ja annettujen tilintarkastuskertomusten välillä. Mielipiteitä tilintarkastuskertomuksen keskeisistä muutoksista analysoitiin suhteessa taustamuuttujiin ja Kruskal-Wallis testillä selvisi, että ryhmien välillä oli tilastollisesti merkittäviä eroja. Testiksi valittiin ei-parametrinen testi, koska mielihimmuuttajat ovat järjestysastikollisia eivätkä numeerisia ja normaalisti jakautuneita. Merkittäviksi eroiksi tulkittiin ne, joissa sig-luku oli 0,05 tai sen alle.

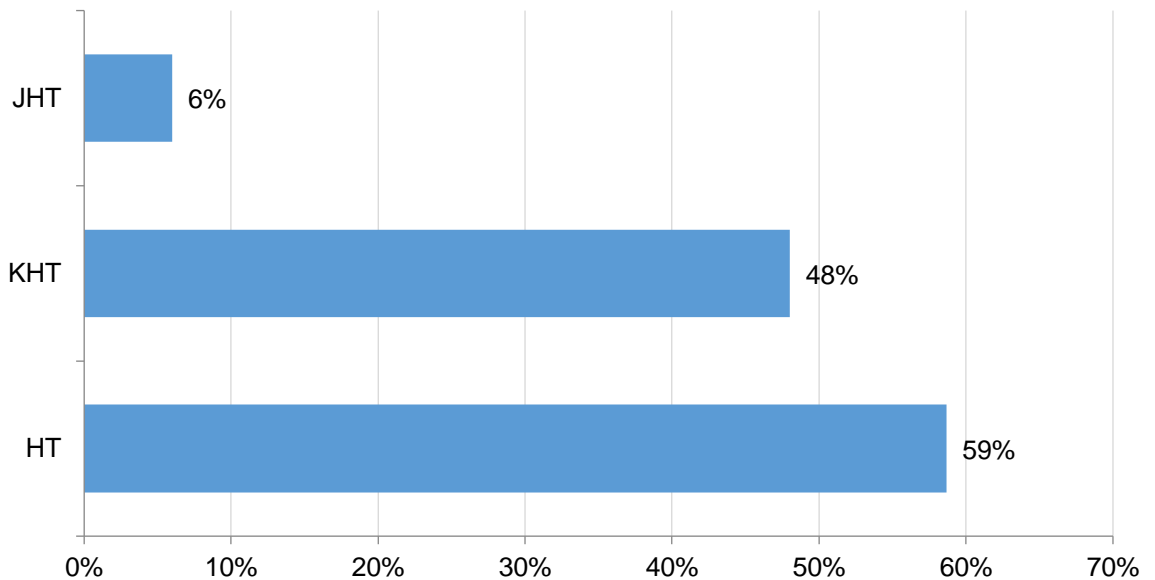
3.4 Vastaajan taustatiedot

Ensimmäisenä lomakkeessa kysyttiin vastaajien toimiaikaa tilintarkastajana. Suurin osa vastaajista (67 %) oli toiminut tilintarkastajana 15 vuotta tai yli. Selvään vähemmistöön (7 %) jäi vastaajista ne, kenellä oli vähiten (0-4 vuotta) kokemusta tilintarkastajana. Vastausten perusteella voidaan todeta, että tutkimukseen osallistuneista tilintarkastajista suurimmalla osalla (82 %) oli yli kymmenen vuotta kokemusta alalta. (Kuvio 5.)

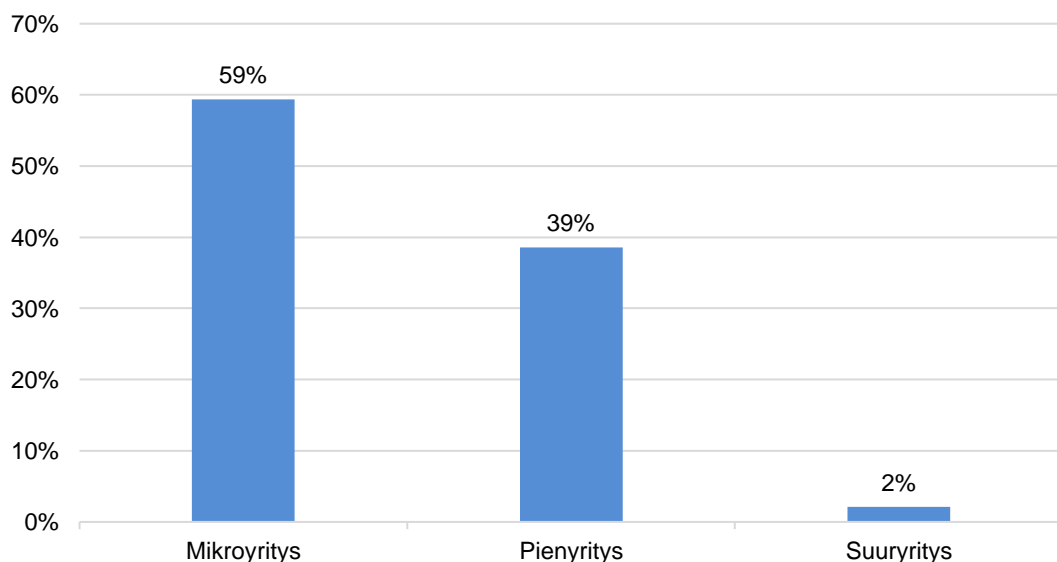
Kuvio 5. Aika tilintarkastajana (n=151)

Toinen kysymys koski vastaajien ammattinimikettä. Kysymys esitettiin monivalintamuodossa ja vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi vaihtoehto. Vaihtoehtoina oli HT-, KHT- ja JHT- tilintarkastaja. Vastaajista suurin osa oli HT- tilintarkastajia (59 %) ja selvästi vähiten oli JHT- tilintarkastajia (6 %). KHT- tilintarkastajia oli 48 % vastaajista. Vastaajista 11 % oli valinnut useamman kuin yhden annetuista vaihtoehdoista. (Kuvio 6.)

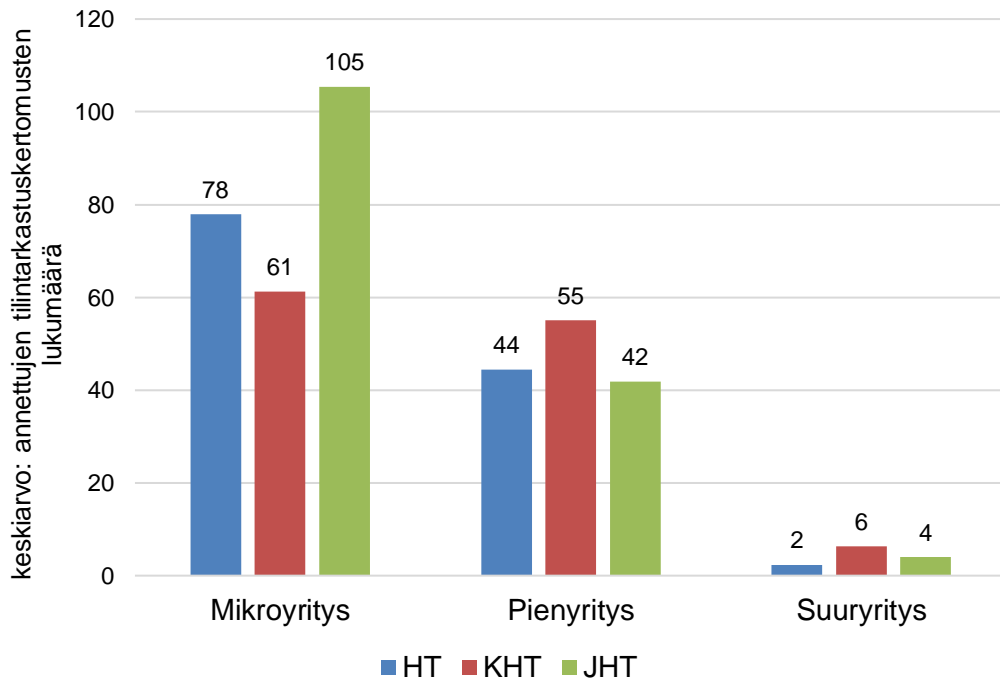
Kuvio 6. Ammattinimike (n = 151)

Kolmantena kysymyksenä tiedusteltiin tilintarkastajien antamia tilintarkastuskertomuksia tänä vuonna. Vastausvaihtoehdot oli jaoteltu kokoluokittain; mikroyrityksiin, pienyrityksiin ja suuryrityksiin. Vastaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka monta kertomusta he olivat antaneet, tai olivat olleet mukana niitä laatimassa. Eniten annettiin tai oltiin mukana laatimassa mikroyritysten (59 %) tilintarkastuskertomuksia. Seuraavaksi eniten oli pienyritysten (39 %) tilintarkastuskertomuksia ja vähiten annettiin suuryritysten (2 %) kertomuksia. (Kuvio 7.)

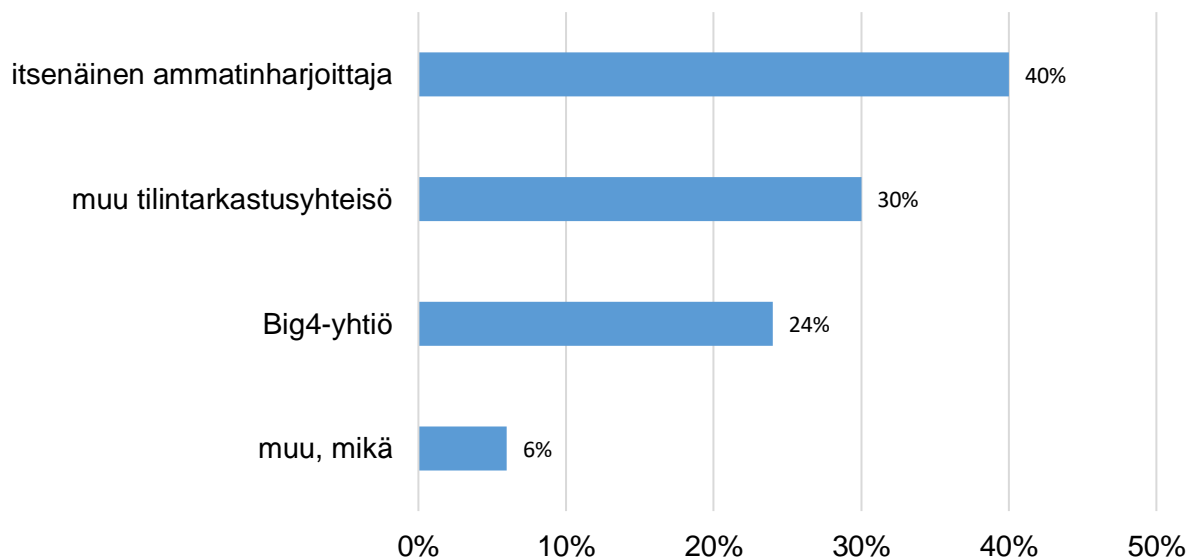
Kuvio 7. Annetut tilintarkastuskertomukset (n = 17486)

Annetuista tilintarkastuskertomuksista laskettiin myös keskiarvot ammattinimikkeiden osalta. Mikroyrityksien tilintarkastuskertomuksia antoivat tai olivat mukana laatimassa keskimääräisesti eniten JHT-tilintarkastajat (ka = 105) ja keskimäärin vähiten kertomuksia antoivat tai olivat mukana laatimassa KHT-tilintarkastajat (ka = 61). Pienyritysten osalta eniten kertomuksia antoivat tai olivat mukana laatimassa keskimääräisesti KHT-tilintarkastajat (ka = 55) ja keskimääräisesti vähiten JHT-tilintarkastajat (ka = 42). Suuryritysten tilintarkastuskertomuksia keskimääräisesti antoivat tai olivat mukana laatimassa eniten KHT-tilintarkastajat (ka = 6) ja keskimääräisesti vähiten HT-tilintarkastajat (ka = 2). (Kuvio 8.)

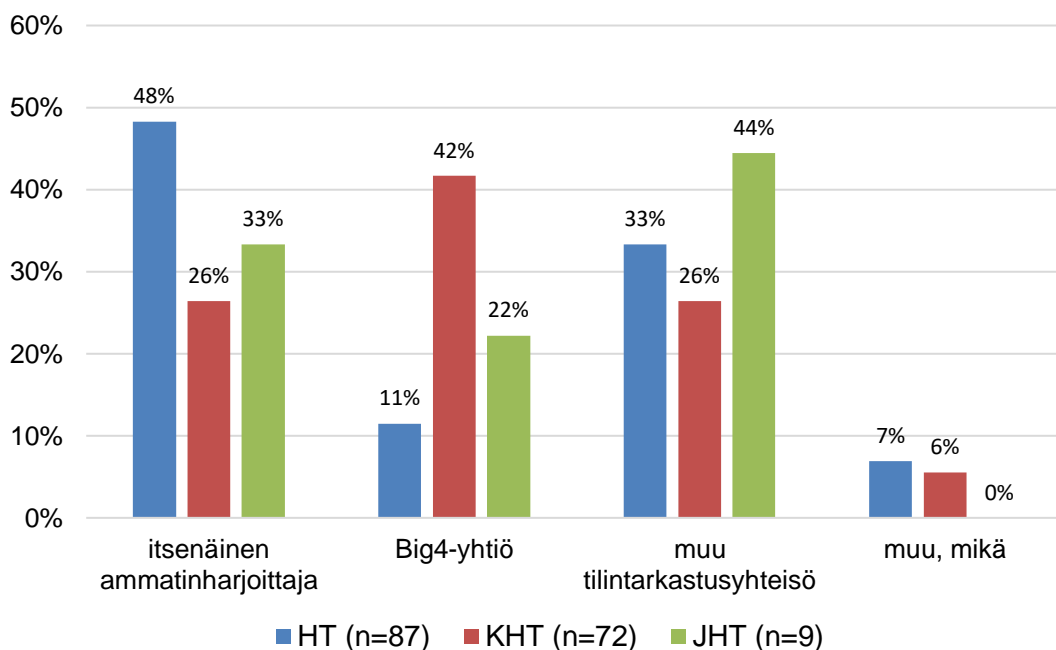
Kuvio 8. Keskiarvoja ammattinimikkeittäin annetuista tilintarkastuskertomuksista (n = 17486)

Neljäntenä kysymyksenä vastaajia pyydettiin kertomaan missä he työskentelevät tällä hetkellä. Suurin osa vastaajista työskenteli itsenäisenä ammatinharjoittajana (40 %). Kolmannes (30 %) vastaajista työskenteli muussa tilintarkastusyhteisössä ja neljännes (24 %) Big4-yhtiöissä. Lisäksi annetuissa vastausvaihtoehdoissa oli kohta muu työpaikka. Tähän vaihtoehtoon annetuista vastauksista mainittakoon siinä useimmin esiintyvä oma osakeyhtiö. (Kuvio 9.)

Kuvio 9. Työpaikkojen jakautuminen (n = 150)

HT-tilintarkastajista suurin osa (48 %) toimii itsenäisenä ammatinharjoittajana. KHT-tilintarkastajista suurin osa (42 %) työskentelee Big4-yhtiöissä ja JHT-tilintarkastajista suurin osa (44 %) muissa tilintarkastusyhteisöissä. Vastausvaihtoehdossa muu työpaikka työskentelee lähes yhtä monta prosenttia sekä HT-tilintarkastajista (7 %) että KHT-tilintarkastajista (6 %). (Kuvio 10.)

Kuvio 10. Työpaikkojen jakautuminen ammattinimikkeittäin

3.5 Mielenpitoet tilintarkastuskertomuksen muutoksista

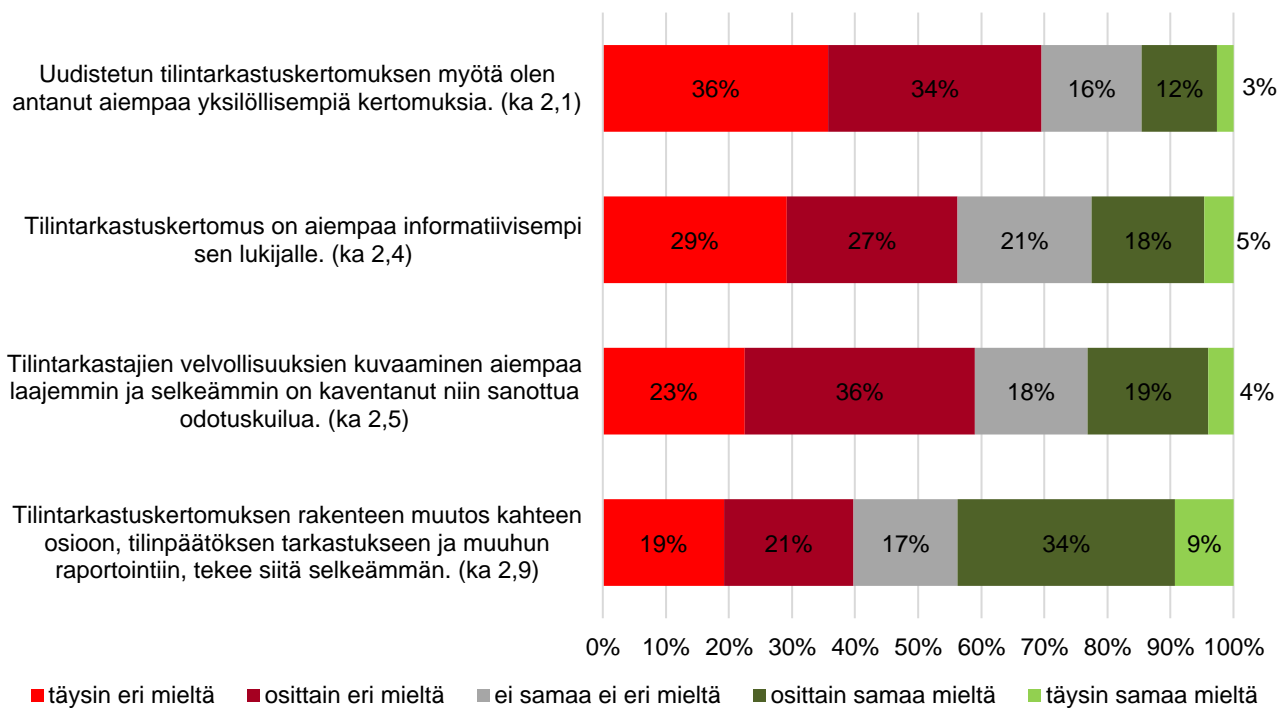
Vastaajien mielenpitoita tilintarkastuskertomuksen keskeistä muutoksista tutkittiin neljällä väitteellä ja vastaukset annettiin Likertin asteikolla 1-5, jossa 1 tarkoitti täysin eri mieltä ja 5 täysin samaa mieltä.

Väitteeseen, jossa tilintarkastajat olivat antaneet aiempaa yksilöllisempiä kertomuksia, oli suurimmaksi osaksi joko täysin tai osittain eri mieltä (70 %). Vain 15 % vastaajista oli joko osittain tai täysin samaa mieltä. Keskiarvoksi saatiin 2,1, joten voidaan todeta, ettei yksilöllisempiä tilintarkastuskertomuksia ole annettu.

Kyselyssä väitettiin, että uusi tilintarkastuskertomus on aiempaa informatiivisempi sen lukijalle. Vastaajista yli puolet (56 %) oli täysin tai osittain eri mieltä väitteestä. Täysin samaa mieltä tai osittain samaa mieltä oli yhteensä 23 % vastaajista. Viidesosa (21 %) vastaajista ei ollut samaa eikä eri mieltä väitteen kanssa. Väitteen keskiarvoksi saatiin 2,4, mikä kertoo, etteivät tilintarkastajat pidä uutta tilintarkastuskertomusta aiempaa informatiivisempänä.

Yksi tilintarkastuskertomuksen uudistuksista oli tilintarkastajien velvollisuuksien kuvaaminen aiempaa laajemmin ja selkeämmin. Tällä muutoksella oli väitteen mukaan kavennettu niin sanottua odotuskuilua. Yli puolet (59 %) vastaajista oli täysin tai osittain eri mieltä väitteestä. Viidesosa (23 %) oli täysin samaa tai osittain samaa mieltä. Ei eri mieltä eikä samaa mieltä oli 18 % vastaajista. Keskiarvolla 2,5 voidaan todeta, ettei tämä muutos ole ollut tilintarkastajien mielestä onnistunut.

Rakenteen muutos oli tehnyt tilintarkastuskertomuksesta selkeämmän, todetaan viimeisessä väitteessä. Lähes yhtä paljon annettiin myönteisiä (43 %) ja kielteisiä (40 %) mielenpitoita. Alle viidennes (17 %) vastaajista ei ollut samaa eikä eri mieltä tästä väitteestä. Keskiarvolla 2,9 päästään lähes neutraalin lopputulokseen väitteen osalta. (Kuvio 11.)

Kuvio 11. Keskeisimmät muutokset tilintarkastuskertomuksessa (n = 151)

Kyselyssä oli avoin kommenttikenttä, johon vastaajat saivat halutessaan täydentää vastauksiaan tai yleisesti kommentoida tilintarkastuskertomuksen muutoksia. Näitä kommentteja tuli yhteensä 53, joista osa on liitteenä. (liite 5.) Kommentit tukivat saatuja tuloksia. Esimerkkeinä ryhmään tilintarkastuskertomuksen keskeiset muutokset voisi mainita seuraavat kommentit:

"Mielestäni turhan pitkä ja sisältää asioita, joista tavallinen suomalainen pienyrittäjä ei ole kiinnostunut eikä ymmärrä niiden tarkoitusta. Antaa ehkä joillekin sen kuvan, että tilintarkastaja yrittää vetäytyä kaikesta vastuusta."

"Liian monimutkainen pienille yhtiöille. "Vapaata" osioita pitäisi voida käyttää enemmän. Suora kannanotto muotovirheisiin liian vaikea, koska yhden virheen takia voi mukautus johtaa käsitykseen, että koko tilinpäätös olisi laadittu vastoin hyvää kirjanpitoa."

"Itse näkisin, että tavoitteena olisi lisätä entistä enemmän lukijan saamaa informaatiota kertomuksesta. Nyt käytännössä esimerkiksi KAM:ien osalta niiden sisältö on hyvin tiukasti sidoksissa tilinpäätöksessä kerrottuihin tietoihin, mm. laadintaperiaatteet. Ainoastaan valitut tarkastustoimenpiteet ovat tilinpäätöksestä riippumattomia tietoja. Näin ollen lukija ei juurikaan saa lisäinformaatiota kertomuksesta, jota ei jo tilinpäätöksestä kävisi selville."

”Odotuskuilu (5) on tuskin kaventunut, kertomus on nyt niin pitkä ettei lukija niitä lue. Ja jos senkin takia ettei tieto tarkastuksen tekniikasta ole relevantti – lukija muutenkin luottaa kertomuksen lausuntoon / tilintarkastajaan.”

”Liian pitkä ja hajanainen....”

Analysoitaessa mielipiteitä tilintarkastuskertomuksen keskeisimmistä muutoksista suhteessa taustamuuttujiin havaittiin ryhmien välillä tilastollisesti merkittäviä eroja. Tässä yhteydessä ryhmäyttävänä muuttujana käytettiin vastaajan työskentelypaikkaa, joita oli neljä (itsenäinen ammatinharjoittaja, Big4 – yhtiö, muu tilintarkastusyhteisö, muu työpaikka). Ryhmien välinen ero testattiin Kruskal-Wallis testillä. Ryhmien välillä oli eroja kaikilla testatuilla muuttujilla, jotka liittyvät tilintarkastuskertomuksen keskeisiin muutoksiin, yhteensä muuttujia oli neljä. (Liite 5; Taulukko 1.)

Taulukko 3. Mielipiteiden keskiarvot työskentelypaikkojen mukaan

Missä työskentelet?		Tilintarkastuskertomuksen rakenteen muutos kahteen osioon,....	Tilintarkastajien velvollisuuksien kuvaaminen aiempaa laajemmin	Tilintarkastuskertomus on aiempaa informatiivisempisen lukijalle	Uudistetun tilintarkastuskertomuksen myötä olen antanut aiempaa yksilöllisempiä kertomuksia
itsenäinen ammatinharjoittaja	keskiarvo	2,9	2,4	2,2	2,1
	n	60	60	60	60
Big4-yhtiö	keskiarvo	3,5	3,1	3,3	2,8
	n	36	36	36	36
muu tilintarkastusyhteisö	keskiarvo	2,7	2,0	2,1	1,7
	n	45	45	45	45
muu, mikä	keskiarvo	2,6	2,6	2,0	1,7
	n	9	9	9	9
Yhteensä	keskiarvo	3,0	2,5	2,4	2,1
	n	150	150	150	150

Ensimmäinen muuttuja koski tilintarkastuskertomuksen rakenteen muutosta ja siihen suhtautuivat Big4-yhtiöissä työskentelevät kaikkein myönteisemmin keskiarvolla 3,5. Kaikkein kielteisemmin suhtautuivat muualla eli lähinnä omissa osakeyhtiöissä työskentelevät keskiarvolla 2,6. (Taulukko 3.)

Toisena muuttujana oli tilintarkastajien velvollisuuksien kuvaaminen aiempaa laajemmin ja selkeämmin, johon Big4 – yhtiöissä työskentelevillä oli myönteisin suhtautuminen keskiarvolla 3,1. Muissa tilintarkastusyhteisöissä työskentelevät olivat kielteisempiä keskiarvolla 2,0.

Kolmas muuttuja käsitteli tilintarkastuskertomuksen informatiivisuutta sen lukijalle aiempaan verrattuna ja Big4- yhtiöissä työskentelevät olivat myönteisimpiä keskiarvolla 3,3 ja muissa työpaikoissa työskentelevät kielteisimpiä keskiarvolla 2,0.

Neljänteen muuttujaan, jossa tiedusteltiin vastaajien mielipidettä annettujen tilintarkastuskertomusten yksilöllisyyteen aiempaan verrattuna, olivat Big4 – yhtiöissä työskentelevät jälleen kaikkein myönteisimpiä keskiarvolla 2,8. Sekä muissa tilintarkastusyhteisöissä että muualla työskentelevät olivat kaikkein kielteisimpiä keskiarvolla 1,7.

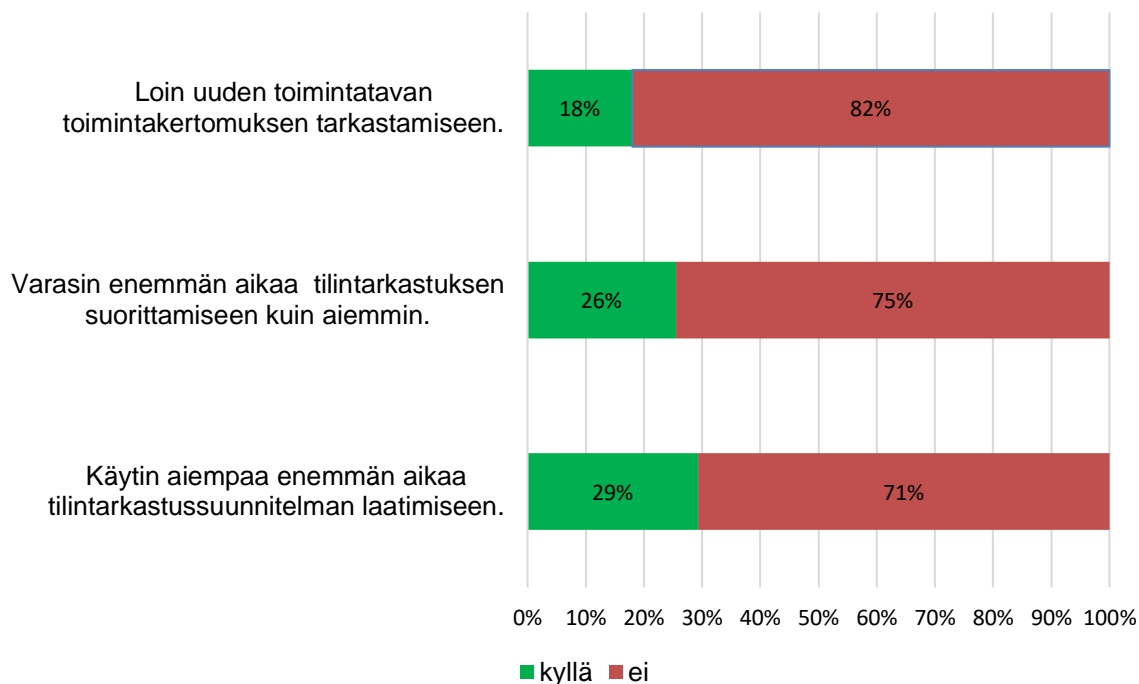
3.6 Tilintarkastuskertomuksen muutokset suunnittelussa

Tilintarkastuskertomuksen muutosten merkitystä tilintarkastajien käytännön suunnittelutyöhön tutkittiin faktakysymyksillä, joihin annettiin vastaus joko kyllä tai ei. Näillä kysymyksillä haluttiin selvittää vastaajien ensikokemuksia muutosten merkityksestä käytännön suunnittelutyössä.

Ensin vastaajilta tiedusteltiin, loivatko he uuden toimintatavan toimintakertomuksen tarkastukseen. Suurin osa (82 %) vastaajista ei muuttanut toimintatapojaan ja alle viidennes (18 %) oli suunnitellut uuden toimintatavan.

Uutta tilintarkastuskertomusta laadittaessa täytyi uudet raportointivaatimukset ottaa huomioon jo suunnitteluvaiheessa. Toisella faktakysymyksellä tiedusteltiin, varasivatko vastaajat enemmän aikaa tilintarkastuksen suorittamiseen kuin aiemmin. Suurin osa (75 %) vastaajista ei varannut ja noin neljäsosa (24 %) varasi suunnitteluvaiheessa enemmän aikaa tiintarkastuksen suorittamiseen

Kolmantena kysymyksenä vastaajilta tiedusteltiin, käyttivätkö he enemmän aikaa tilintarkastussuunnitelman laatimiseen. Vastaajista 71 % ei käyttänyt ja kolmannes (29 %) vastaajista käytti tilintarkastussuunnitelman laatimiseen aiempaa enemmän aikaa. (Kuvio 12.)

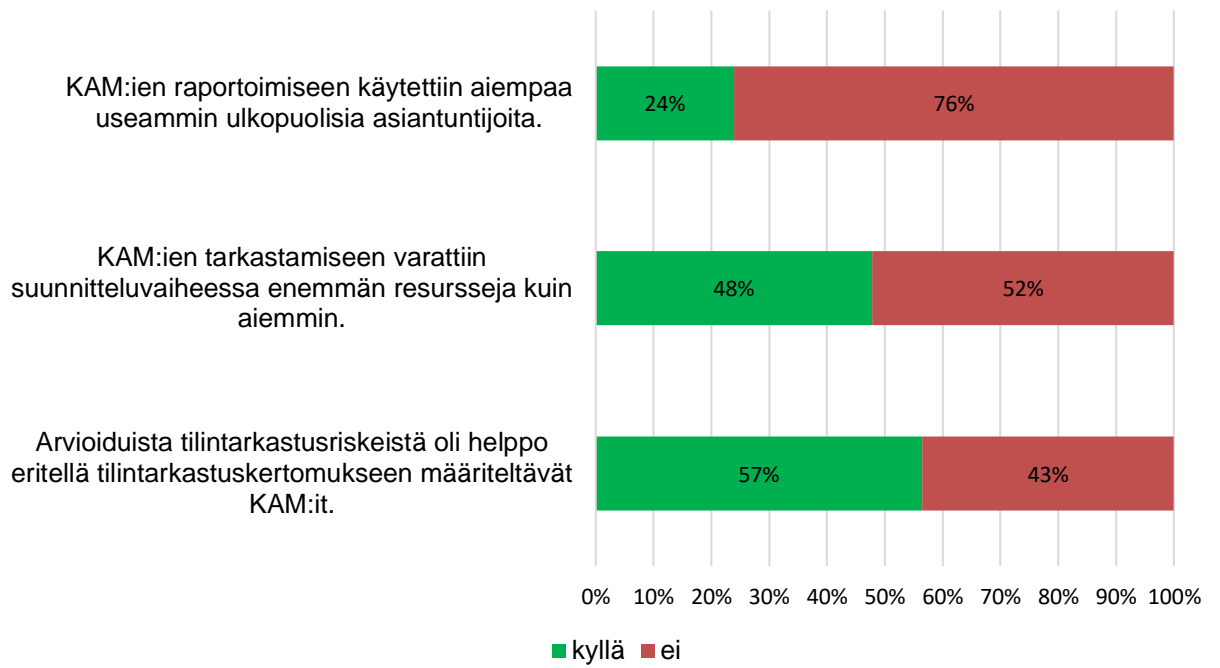

Kuvio 12. Tilintarkastuskertomuksen muutosten merkitys suunnittelussa (n = 150)

3.7 Tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat

Tilintarkastuksen kannalta keskeisten seikkojen (KAM) vaikutusta tilintarkastuksen suunnitteluun ja raportointiin tutkittiin faktakysymyksillä, joihin vastattiin joko kyllä tai ei. Tähän kysymykseen pyydettiin vastausta vain niiltä, jotka olivat antaneet KAM:eja tilintarkastuskertomuksissaan.

Suurin osa (76 %) vastaajista oli sitä mieltä, että KAM:ien raportoimiseen ei pääsääntöisesti käytetty aiempaa enempää ulkopuolisia asiantuntijoita. KAM:ien tarkastukseen varattavien resurssien määrän lisääminen jakoi vastaukset lähes tasan. Vastaajista 52 % oli sitä mieltä, ettei resursseja tarvinnut lisätä ja vastaajista 48 % varautui jo suunnitteluvaiheessa lisäämällä resursseja KAM:ien tarkastamiseen. Vähän yli puolelle (57 %) vastaajista tilintarkastuskertomukseen määriteltävät KAM:it oli helppo eritellä arvioiduista tilintarkastusriskeistä. Ero ei kuitenkaan ollut suuri vastakkaiseen mielipiteeseen verrattuna, sillä vain hieman alle puolet (43 %) vastaajista ilmoitti, ettei KAM:ien määrittäminen tilintarkastusriskeistä ollut helppoa. (Kuvio 13.)

Kuvio 13. KAM, tilintarkastuksen kannalta keskeisten seikat (n =46)

4 Pohdinta

Tässä luvussa käydään läpi tutkimuksen johtopäätökset ja tarkastellaan tutkimuksen luotettavuutta. Esitellään mahdollisia jatkotutkimusehdotuksia ja lopuksi pohditaan omaa opimista.

4.1 Johtopäätökset

Tässä osiossa nostetaan kootusti esille tutkimuksen päätulokset ja niitä verrataan tietoperustassa esitettyjen tilintarkastuskertomuksen muutosten tavoitteisiin. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa tilintarkastajien ensikokemuksia uudistetusta tilintarkastuskertomuksesta sekä selvittää uudistusten vaikutuksia tilintarkastuksen suunnitteluun. Vastauksia tavoitteeseen etsittiin kahden tutkimuskysymyksen avulla. Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä tarkasteltiin tilintarkastajien mielipiteitä keskeisimmistä tilintarkastuskertomuksen muutoksista ja toisessa kysymyksessä pohdittiin tilintarkastuskertomuksen muutosten merkitystä tilintarkastuksen suunnitteluvaiheessa.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää tilintarkastajien ensinäkemyksiä tilintarkastuskertomuksen keskeisistä muutoksista sekä tutkia oliko muutoksilla merkitystä tilintarkastuksen suunnittelutyöhön. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että tilintarkastajien suhtautuminen muutoksiin oli kielteinen ja muutoksilla ei juurikaan ollut vaikutusta käytännön työhön tilintarkastuksen suunnitteluvaiheessa.

Tutkimuksen tavoitteisiin päästiin tutkimuskysymysten avulla. Tilintarkastajien näkemyksiä selvitettiin tutkimuskysymyksellä, Mitä mieltä tilintarkastajat ovat tilintarkastuskertomuksen keskeisistä muutoksista? Näiden muutosten tarkoitusta ja tavoitteita taustoitettiin teoriaosuudessa.

Tilintarkastuskertomuksen muutosten tavoitteena oli, että kertomukset olisivat jatkossa aiempaa informatiivisempia ja yksilöllisempiä. Tilintarkastajien näkökulmasta näitä tavoitteita ei saavutettu. Tutkimuksessa tuli ilmi, etteivät tilintarkastajien antamat uudet kertomukset olleet aiempaa yksilöllisempiä eivätkä informatiivisempia. Uusia tilintarkastuskertomusmalleja tarkasteltaessa selviää, että nämä tavoitteet pohjautuvat melko pitkälle tilintarkastuksen kannalta keskeisten seikkojen (KAM) raportointiin. KAM:ien kautta eri yhtiöiden tilintarkastuskertomukset poikkeavat toisistaan ja ovat räätälöityjä sekä suhteellisen yksityiskohtaisia kuvauksia juuri kyseisen tarkastuskohteen merkittävimmistä seikoista ja tapahtumista. KAM:ien raportointia vaaditaan lähtökohtaisesti listayhtiöiden tilintarkastuskertomuksissa, mutta tilintarkastaja voi halutessaan raportoida niistä myös muissa yhtiöissä.

Suomessa suurin osa yhtiöistä on listaamattomia mikro- ja pienyrityksiä. Tässä tutkimuksessa tilintarkastuskertomuksia annettiin eniten mikroyrityksille. Vastausten perusteella voidaan todeta, etteivät tilintarkastajat pääsääntöisesti ole näissä yrityksissä raportoineet KAM:eista.

Tilintarkastuksessa on aina vallinnut odotuskuilu tilintarkastuksen raportoinnin ja sitä lukevan käyttäjän välillä. Tätä kuilua on yritetty pienentää kuvaamalla tilintarkastajien velvollisuuksia entistä laajemmin ja selkeämmin. Suurin osa tilintarkastajista oli sitä mieltä, ettei tällä muutoksella ole saavutettu tavoiteltua vaikutusta. Tutkimusaineistossa tuli ilmi useampikin kommentti, että kertomus on nykyisellään liian pitkä, hajanainen ja kieliasultaan vaikeaselkoinen. Tämä puolestaan on johtanut siihen, ettei kertomusta enää lueta kokonaan vaan katsotaan ainoastaan lausunto, joten olennaiset tiedot velvollisuuksista jäävät huomiotta.

Yksi keskeisimmistä muutoksista oli tilintarkastuskertomuksen rakenteen muutos kahteen osioon, tilinpäätöksen tarkastus ja muu informaatio. Tällä muutoksella tilintarkastuskertomus vastaa nykyään kansainvälistä käytäntöä. Muutoksella pyritään selkeyttämään kertomusta. Tutkimuksessa tuli selville, että tämä oli muutoksista ainoa, johon suhtauduttiin yleisesti ottaen lähes neutraalisti. Erityisesti positiivisia kommentteja sai lausunnon siirtäminen tilintarkastuskertomuksen alkuun.

Tutkimuksessa selvitettiin, oliko taustamuuttujilla tilastollisesti merkittäviä eroja annettuihin vastauksiin. Tutkimuksessa löytyikin merkittävä riippuvuus tilintarkastajien työpaikan ja keskeisimmistä muutoksista annettujen mielipiteiden välillä. Mielipiteet annettiin Likertin asteikolla. Big4-yhtiöissä työskentelevät olivat selkeästi kaikkein myönteisempiä kaikkia muutoksia kohtaan, joskin heidänkään vastauksensa eivät nousseet juuri neutraalia myönteisemmäksi. Big4 yhtiöissä työskenteli eniten KHT-tilintarkastajia. Kaikkein kriittisempiä olivat, ne jotka ilmoittivat työpaikakseen muu työpaikka. Muu työpaikka tarkoitti lähinnä omaa osakeyhtiötä. Mielenkiintoista oli, että väitteeseen, tilintarkastajien velvollisuuksien kuvaaminen aiempaa laajemmin ja selkeämmin on kaventanut niin sanottua odotuskuilua, vastasivat muussa tilintarkastusyhteisössä työskentelevät selkeästi muita kriittisimmin.

Toisessa tutkimuskysymyksessä pohdittiin, mikä merkitys tilintarkastuskertomuksen muutoksilla on tilintarkastajan suunnittelutyössä. Tähän kysymykseen saatiin tutkimuksessa aika yksiselitteinen vastaus, tilintarkastuskertomuksen muutokset eivät juuri tuoneet muutoksia tilintarkastuksen suunnitteluun. Suunnitteluvaiheen toimenpiteissä tuli mielestäni

ilmi vastaajien pitkä kokemus alalta ja vankka ammattitaito. Rutinoituneille tilintarkastajille muutosten vieminen käytäntöön ei aiheuttanut sen suurempia toimenpiteitä.

4.2 Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys

Tutkimuksen tarkoituksena on saada mahdollisimman luotettavaa ja totuudenmukaista tietoa. Luotettavuuden arvioinnissa käytetään käsitteitä reliabiliteetti ja validiteetti. Luotettavuuskysymys täytyy ottaa huomioon jo opinnäytetyötä suunniteltaessa, muuten työn luotettavuus voi jäädä heikoksi. (Kananen 2011, 118-119.)

Tutkimuksen validius eli pätevyys tarkoittaa mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. Tutkimuslomakkeen kysymysten tulee olla yksiselitteisiä ja niiden tulee kattaa koko tutkimusongelma. (Heikkilä 2014, 27.)

Reliabiliteetilla eli luotettavuudella tarkoitetaan tulosten tarkkuutta ja tutkimuksen toistettavuutta samanlaisin tuloksin. Sillä viitataan myös käytetyn tutkimusmenetelmän kykyyn tuottaa ei sattumanvaraisia tuloksia. Tutkimuksessa virheitä voi sattua tietoja kerättyäessä, syötettyäessä, käsiteltäessä ja tuloksia tulkittaessa, joten tutkijan on oltava kriittinen, tarkka ja huolellinen koko tutkimusprosessin ajan. Otoskoko ja otantamenetelmät vaikuttavat tulosten luotettavuuteen. Tulokset ovat sattumanvaraisia, jos otoskoko on hyvin pieni tai kato on suuri. Kyselytutkimuksessa kato tarkoittaa lomakkeen palauttamatta jättäneiden määrää. (Heikkilä 2014, 28, 178.)

Tutkimuksessa kartoitettiin tilintarkastajien mielipiteitä ja ensikokemuksia uudesta tilintarkastuskertomuksesta. Vastaaminen on yleensä tällaisissa tapauksissa aika- ja tilansidonomainen, joten saadut vastaukset ovat ainutkertaisia ja siten ei voida varmuudella todeta tulosten samanlaisuutta eri mittauskerroilla. Tutkimuksen eteneminen on dokumentoitu tarkasti (luku 3), joten tutkimus on toistettavissa.

Tutkimus suoritettiin erittäin huolellisesti ja tarkasti. Aineiston tarkastelussa huomattiin huomattavan poikkeava vastaus taustakysymyksessä, pienyrityksille annettujen tilintarkastuskertomusten määrässä oli vastaus 5049, joka tulkittiin virheelliseksi ja poistettiin analysoitavasta aineistosta. Todennäköisesti kyseessä oli näppäilyvirhe. Aineiston analysoijia ja niiden tulkintoja on voinut tarkistuttaa kvantitatiivisen menetelmän pajassa, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta.

Tutkimuksen perusjoukko oli suomalaiset rekisteröidyt tilintarkastajat, joita on noin 1500. Perusjoukosta otettiin näyte, joka koostui sähköisen markkinointiluvan antaneista. Kysely

lähetettiin 622 tilintarkastajalle ja vastauksia saatiin 151. Vastausprosentti oli 24,3 %, mikä oli aika heikko. Toisaalta vastausprosentti on melko tyypillinen samalle kohderyhmälle suoritetuissa tutkimuksissa.

Kato oli noin 75 % ja on syytä pohtia, olivatko vastaamatta jättäneet jollain tavoin erilaisia kuin vastaajat. Kysely lähetettiin kattavasti ympäri Suomea ja ainoa rajaus oli sähköisen markkinointiluvan antaneet. Taustamuuttujien kautta selvisi, että kyselyyn vastanneiden joukossa olivat mukana kaikki tilintarkastajan ammattinimikkeet, erilaiset työpaikat olivat hyvin edustettuna ja vastaajien työuran pituus alalta vaihteli. Taustamuuttujien perusteella voisi päätellä, että vastaamatta jättäneet eivät juurikaan poikkea vastaajista, joten kato ei liene suuri ongelma. Mahdollisia syitä vastaamatta jättämiseen voisi muun muassa olla, että kysely on mennyt vastaanottajan roskapostiin, vastaaja on voinut olla vielä lomalla tai kyselyn linkki ei ole auennut. Määrällisesti vastauksia saatiin kuitenkin paljon. Tutkimustuloksia voidaan pitää vähintäänkin suuntaa antavina.

Tutkimuksella saatiin ratkaistua tutkimusongelma. Kyselylomakkeessa avoimen kysymyksen vastaukset tukivat strukturoituihin kysymyksiin annettuja vastauksia. Tästä voidaan päätellä, että vastaajat olivat ymmärtäneen kysymykset samalla tavalla. Kyselytutkimus oli objektiivinen tapa kerätä aineistoa ja tutkimuksen tulokset eivät olleet missään tutkimusprosessin vaiheessa riippuvaisia tutkijasta. Nämä seikat lisäävät tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä. Määrällisen tutkimusprosessin valinta oli onnistunut, sillä kohdejoukko oli suuri ja laadulliseen tutkimuksen haastattelumenetelmä ei tullut kysymykseen.

4.3 Kehittämis- ja jatkotutkimusehdotukset

Tässä tutkimuksessa keskityttiin tilintarkastajien ensikokemuksiin uudistuneesta tilintarkastuskertomuksesta. Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia, ovatko mielipiteet uudesta kertomuksesta muuttuneet ajan myötä.

KAM:ien raportointi oli suurin muutos tilintarkastuskertomuksessa ja niiltä odotetaan paljon informatiivisuuden ja läpinäkyvyyden lisäämisessä. Jatkotutkimuksena voisi tarkastella muutaman vuoden päästä ovatko kertomukset todella muuttuneet yksilöllisimmiksi vai onko vakiomuotoiset fraasit vallanneet kertomukset esimerkiksi juuri KAM:ien kohdalla?

KAM:ien osalta heräsi useitakin kiinnostavia näkökulmia jatkotutkimuksille. Tulevaisuudessa voisi selvittää mitä ovat useimmin raportoidut KAM:it ja ovatko ne muuttuneet vuosien saatossa? Samoin voisi tutkia nouseeko tilintarkastuskertomuksissa esiin samalla toi-

mialalla toimivilla yrityksillä samanlaiset KAM:it ja säilyvätkö ne vuodesta toiseen samoina? Tutkimusta voisi laajentaa myös Pohjoismaihin tai Eurooppaan ja tutkia miten ja minkälaisista riskeistä siellä raportoidaan sekä eroavatko ne Suomalaisesta tavasta?

Tutkimuksessa kävi ilmi, että varsinkin mikroyrityksissä ja listaamattomissa yrityksissä kritisoitiin voimakkaasti uutta tilintarkastuskertomusmallia. Olisi mielenkiintoista selvittää, ovatko nämä yritykset pitäytyneet raportoinnissaan annetuissa malleissa vai onko malleista liikkeellä muokattuja versioita? Kehittämisehdotuksena voisi kartoittaa pienyritysten tarpeet raportoinnin osalta ja suunnitella heidän tarpeisiinsa sopiva tilintarkastuskertomus, joka täyttää lain vaatimat säännökset.

4.4 Oman oppimisen arviointi

Opinnäytetyön tekeminen tilintarkastukseen liittyen oli erittäin mielenkiintoista ja osittain haasteellistakin, sillä ala oli minulle ennestään tuttu ainoastaan opintojeni kautta. Tilintarkastuskertomuksen uudistusten tutkiminen syvensi tietämystäni tilintarkastusalasta. Teoriaosuudessa tutustuin paremmin muun muassa alaa koskevaan lainsäädäntöön, tilintarkastusprosessiin ja tilintarkastuskertomuksen eri vaiheisiin.

Aiheen sopiva rajaaminen opinnäytetyön laajuuteen sopivaksi aiheutti hieman pohdintaa. Olisi ollut mielenkiintoista perehtyä moneenkin asiaan perusteellisemmin, mutta tämän tutkimuksen kannalta se ei ollut välttämätöntä. Lopputulos on mielestäni kuitenkin kokonaisuutena varsin onnistunut.

Mielestäni aiheen ajankohtaisuus sekä päätös lähettää kyselytutkimuslomake syksyllä olivat onnistuneen tutkimuksen perustana. Kyselytutkimuksissa on yleensä ongelmallista saada tarpeeksi vastauksia tutkimuksen onnistumiseksi, mutta tällä kertaa vastauksia saatiin riittävästi alkuperäisen suunnitelman mukaan.

Ajankäytön suunnittelu opinnäytetyössä oli yllättävän pulmallista. Välillä oli vaikeaa arvioida kuinka kauan aikaa kuluisi jonkin yksittäisen prosessin osan suorittamiseen. Jo pelkästään alan käsitteiden haltuunotto vei yllättävän paljon aikaa.

Opin paljon tieteellisestä tutkimuksesta tämän prosessin aikana. Tieteellinen kirjoittaminen ja lukemistaito kehittyi valtavasti, mistä on varmasti jatkossa hyötyä esimerkiksi työelämässä. Erilaisten lähteiden etsiminen, tutkiminen ja käyttäminen edistivät tiedonhankinta-

taitojani. Pitkän prosessin aikana opin kuinka tärkeää prosessin kokonaisuuden ymmärtäminen ja hahmottaminen sekä hyvän suunnitelman laatiminen ovat lopputuloksen kannalta.

Lähteet

Arens, A, Beasley, M & Elder, R 2010. Auditing and Assurance services Pearson Education Inc. New Jersey.

Blummé, N. 2008. Osakeyhtiön tilintarkastus. Talentum media Oy. Helsinki.

Euroopan komissio 2010. Vihreä kirja. Tilintarkastuspolitiikka: kriisin opetukset. Luettavissa: [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2010\)0561_/com_com\(2010\)0561_fi.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2010)0561_/com_com(2010)0561_fi.pdf). Luettu: 6.4.2017.

Fraktman, M. 2016. Tilintarkastuskertomus uudistuu. Balanssi, 2, s.14.

Grant Thornton 2016. Uutiskirje 4/2016. Uudistunut tilintarkastuslaki ja muuttuvat tilintarkastuskertomukset. Luettavissa. http://www.grantthornton.fi/globalassets/1.-member-firms/finland/uutiskirje_4_2016.pdf. Luettu 15.5.2017.

Halonen, K. & Steiner, M. 2010. Tilintarkastusprosessi käytännössä. WSOYpro Oy. Helsinki.

Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus. Edita Publishing Oy. Porvoo.

Horsmanheimo P. & Steiner, M. 2017. Tilintarkastus: Asiakkaan opas. Alma Talent. Helsinki.

Horsmanheimo, P., Kaisanlahti, T. & Steiner, M. 2017. Tilintarkastuslaki ja EU:n uudistunut tilintarkastussäätely kommentaari. Alma Talent. Helsinki.

International Federation of Accountants 2107. Kansainväliset tilintarkastusalan standardit: Osa 1. ST-Akatemia Oy. Helsinki.

Kananen, J. 2011. Kvantitatiivisen opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä.

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä.

Korkeamäki, A. 2008. Tilintarkastuksen perusteet. Sanoma Pro Oy. Helsinki.

Korkeamäki, A. 2017. Tilintarkastuksen perusteet. Sanoma Pro Oy. Helsinki.

Laki julkishallinnon ja -talouden tilintarkastuksesta 18.9.2015/1142.

Laki tilintarkastuslain muuttamisesta 12.8.2016/622.

Laukkonen, M. 2016. Tilintarkastuskertomus ja sen muutokset suomalaisen ammattilehti-kirjallisuuden näkökulmasta vuosina 2006–2015. Luettavissa: <https://tam-pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/99441/GRADU-1467008743.pdf?sequence=1>. Luettu: 3.4.2017.

Lehtonen, S. 2014. KHT-tilintarkastajien näkemys ja IAASB:n ehdotus tilintarkastuskerto-muksen laajentamiseksi. Luettavissa: <https://uta32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/95653/GRADU-1402487323.pdf?sequence=1>. Luettu: 3.4.2017.

Lydman, K. 2016. Tilintarkastuksella on merkitys. Balanssi, 6, s. 50.

Patentti- ja rekisterihallitus 2016. Tilintarkastusvalvonta. Luettavissa: <https://www.prh.fi/fi/tilintarkastusvalvonta.html>. Luettu: 5.4.2017.

Savtschenko, C. 2016. Lukuopas: Näin luet uutta tilintarkastuskertomusta. Balanssi, 4-5, s. 61.

Savtschenko, C. 2015. Tähtäimessä informatiivisempi tilintarkastuskertomus. Balanssi, 1, s. 22

Savtschenko, C. 2015. Tähtäimessä informatiivisempi tilintarkastuskertomus. Balanssi, 1, s. 23

Suomen Tilintarkastajat ry 2016a. Tilintarkastus. Luettavissa: <https://www.suomentilintarkastajat.fi/tilintarkastus/miksi-tilintarkastus-tehdaan/tilintarkastusvelvollisuus>. Luettu: 5.4.2017.

Suomen Tilintarkastajat ry 2016b. Tilintarkastus. Luettavissa: <https://www.suomentilintarkastajat.fi/tilintarkastus/miksi-tilintarkastus-tehdaan>. Luettu: 5.4.2017.

Tienari, A. 2015. IAASB:n standardiuudistukset tilintarkastuskertomukseen. Kyselytutkimus sijoittajille, tilintarkastajille ja yritysjohdolle. Luettavissa: https://aalto-doc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/19275/hse_thesis_14174.pdf?sequence=1. Luettu: 3.4.2017.

Tilintarkastajan raportointi 2017. Suomen Tilintarkastajat ry. Helsinki. Luettavissa: <https://www.stakatemiaonline.fi/lukutila/tra2015#Tekijänoikeudet>. Luettu: 11.5.2017.

Tilintarkastuslaki 18.9.2015/1141.

Tomperi, S. 2016. Tilintarkastus. Normeista käytäntöön. Edita Publishing Oy. Helsinki.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2016. Luettavissa: <http://tem.fi/tilintarkastus>. Luettu: 5.4.2017.

Valtioneuvoston asetus tilintarkastuksesta 26.11.2015/1377.

Wikipedia 2018. Luettavissa: https://en.wikipedia.org/wiki/Big_Four_accounting_firms. Luettu: 28.3.2018

Ylipiha, R. 2015. Mukautetut tilintarkastuskertomukset. Balanssi, 2, s.47.

Liitteet

Liite 1. Tilintarkastuskertomus

Osakeyhtiön tilintarkastuskertomus (mukana rahoituslaskelma ja toimintakertomus)
(Tilintarkastajan raportointi 2017)
TILINTARKASTUSKERTOMUS

Oy:n yhtiökokoukselle
Tilinpäätöksen tilintarkastus

Lausunto

Olemme tilintarkastaneet X Oy:n (y-tunnus 123456-7) tilinpäätöksen tilikaudelta 1.1.–31.12.2016. Tilinpäätös sisältää taseen, tuloslaskelman, rahoituslaskelman ja liitetiedot.

Lausuntonamme esitämme, että tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan yhtiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta Suomessa voimassa olevien tilinpäätöksen laatimista koskevien säännösten mukaisesti ja täyttää lakisääteiset vaatimukset.

Lausunnon perustelut

Olemme suorittaneet tilintarkastuksen Suomessa noudatettavan hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. Hyvän tilintarkastustavan mukaisia velvollisuuksiamme kuvataan tarkemmin kohdassa Tilintarkastajan velvollisuudet tilinpäätöksen tilintarkastuksessa. Olemme riippumattomia yhtiöstä niiden Suomessa noudatettavien eettisten vaatimusten mukaisesti, jotka koskevat suorittamaamme tilintarkastusta ja olemme täyttäneet muut näiden vaatimusten mukaiset eettiset velvollisuutemme. Käsitksemme mukaan olemme hankkineet lausuntonne perustaksi tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä.

Tilinpäätöstä koskevat hallituksen ja toimitusjohtajan velvollisuudet

Hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat tilinpäätöksen laatimisesta siten, että se antaa oikean ja riittävän kuvan Suomessa voimassa olevien tilinpäätöksen laatimista koskevien säännösten mukaisesti ja täyttää lakisääteiset vaatimukset. Hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat myös sellaisesta sisäisestä valvonnasta, jonka ne katsovat tarpeelliseksi voidakseen laatia tilinpäätöksen, jossa ei ole väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvaa olennaista virheellisyttä.

Hallitus ja toimitusjohtaja ovat tilinpäätöstä laatiessaan velvollisia arvioimaan yhtiön kykyä jatkaa toimintaansa ja soveltuvissa tapauksissa esittämään seikat, jotka liittyvät toiminnan jatkuvuuteen ja siihen, että tilinpäätös on laadittu toiminnan jatkuvuuteen perustuen. Tilinpäätös laaditaan toiminnan jatkuvuuteen perustuen, paitsi jos yhtiö aiotaan purkaa tai sen toiminta lakkauttaa tai ei ole muuta realistista vaihtoehtoa kuin tehdä niin.

Tilintarkastajan velvollisuudet tilinpäätöksen tilintarkastuksessa

Tavoitteenamme on hankkia kohtuullinen varmuus siitä, onko tilinpäätöksessä kokonaisuutena väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvaa olennaista virheellisyttä, sekä antaa tilintarkastuskertomus, joka sisältää lausuntonne. Kohtuullinen varmuus on korkea varmuustaso, mutta se ei ole tae siitä, että olennainen virheellisyys aina havaitaan hyvän tilintarkastustavan mukaisesti suoritettavassa tilintarkastuksessa. Virheellisyyksiä voi aiheutua väärinkäytöksestä tai virheestä, ja niiden katsotaan olevan olennaisia, jos niiden yksin tai yhdessä voisi kohtuudella odottaa vaikuttavan taloudellisiin päätöksiin, joita käyttäjät tekevät tilinpäätöksen perusteella.

Hyvän tilintarkastustavan mukaiseen tilintarkastukseen kuuluu, että käytämme ammatillista harkintaa ja säilytämme ammatillisen skeptisyyden koko tilintarkastuksen ajan. Lisäksi:

- Tunnistamme ja arvioimme väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvat tilinpäätöksen olennaisen virheellisuuden riskit, suunnittelemme ja suoritamme näihin riskeihin vastaavia tilintarkastustoimenpiteitä ja hankimme lausuntonne perustaksi tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä. Riski siitä, että väärinkäytöksestä johtuva olennainen virheellisyys jää havaitsematta, on suurempi kuin riski siitä, että virheestä johtuva olennainen virheellisyys jää havaitsematta, sillä väärinkäytökseen voi liittyä yhteistoimintaa, väärentämistä, tietojen tahallista esittämättä jättämistä tai virheellisten tietojen esittämistä taikka sisäisen valvonnan sivuuttamista.
- Muodostamme käsityksen tilintarkastuksen kannalta relevantista sisäisestä valvonnasta pystyäksemme suunnittelemaan olosuhteisiin nähden asianmukaiset tilintarkastustoimenpiteet mutta emme siinä tarkoituksessa, että pystyisimme antamaan lausunnon yhtiön sisäisen valvonnan tehokkuudesta.
- Arvioimme sovellettujen tilinpäätöksen laatimisperiaatteiden asianmukaisuutta sekä johdon tekemien kirjanpidollisten arvioiden ja niistä esitettävien tietojen kohtuullisuutta.

• Teemme johtopäätöksen siitä, onko hallituksen ja toimitusjohtajan ollut asianmukaista laatia tilinpäätös perustuen oletukseen toiminnan jatkuvuudesta, ja teemme hankkimamme tilintarkastusevidenssin perusteella johtopäätöksen siitä, esiintyykö sellaista tapahtumiin tai olosuhteisiin liittyvää olennaista epävarmuutta, joka voi antaa merkittävää aihetta epäillä yhtiön kykyä jatkaa toimintaansa. Jos johtopäätöksemme on, että olennaista epävarmuutta esiintyy, meidän täytyy kiinnittää tilintarkastuskertomuksessamme lukijan huomiota epävarmuutta koskeviin tilinpäätöksessä esitettäviin tietoihin tai, jos epävarmuutta koskevat tiedot eivät ole riittäviä, mukauttaa lausuntomme. Johtopäätöksemme perustuvat tilintarkastuskertomuksen antamispäivään mennessä hankittuun tilintarkastusevidenssiin. Vastaiset tapahtumat tai olosuhteet voivat kuitenkin johtaa siihen, ettei yhtiö pysty jatkamaan toimintaansa.

• Arvioimme tilinpäätöksen, kaikki tilinpäätöksessä esitettävät tiedot mukaan lukien, yleistä esittämistapaa, rakennetta ja sisältöä ja sitä, kuvastaako tilinpäätös sen perustana olevia liiketoimia ja tapahtumia siten, että se antaa oikean ja riittävän kuvan.

Kommunikoidemme hallintoelinten kanssa muun muassa tilintarkastuksen suunnitellusta laajuudesta ja ajoituksesta sekä merkittävistä tilintarkastushavainnoista, mukaan lukien mahdolliset sisäisen valvonnan merkittävät puutteellisuudet, jotka tunnistamme tilintarkastuksen aikana.

Muut raportointivelvoitteet

Muu informaatio

Hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat muusta informaatiosta. Muu informaatio käsittää toimintakertomukseen sisältyvän informaation. Tilinpäätöstä koskeva lausuntomme ei kata muuta informaatiota.

Velvollisuutenamme on lukea toimintakertomukseen sisältyvä informaatio tilinpäätöksen tilintarkastuksen yhteydessä ja tätä tehdessämme arvioida, onko toimintakertomukseen sisältyvä informaatio olennaisesti ristiriidassa tilinpäätöksen tai tilintarkastusta suoritettaessa hankkimamme tietämyksen kanssa tai vaikuttaako se muutoin olevan olennaisesti virheellistä. Velvollisuutenamme on lisäksi arvioida, onko toimintakertomus laadittu sen laatimiseen sovellettavien säännösten mukaisesti.

Lausuntonamme esitämme, että toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ovat yhdenmukaisia ja että toimintakertomus on laadittu toimintakertomuksen laatimiseen sovellettavien säännösten mukaisesti.

Jos teemme suorittamamme työn perusteella johtopäätöksen, että toimintakertomukseen sisältyvässä informaatiossa on olennainen virheellisyys, meidän on raportoitava tästä seikasta. Meillä ei ole tämän asian suhteen raportoitavaa.

[Muita alaotsikoita tarpeen mukaan]
[Tilintarkastajan toimipaikka ja päiväys]
[Tilintarkastajan allekirjoitus]
[Tilintarkastajan osoite]

Liite 2. Kyselylomake

Kysely tilintarkastuskertomuksen muutoksista

Taustatiedot

1. Kuinka kauan olet toiminut tilintarkastajana?

- 0 - 4 v.
- 5 - 9 v.
- 10 - 14 v.
- 15 v. tai yli

2. Ammattinimike. Voit valita useamman vaihtoehdon.

- HT
- KHT
- JHT

3. Kuinka monta uudistettua tilintarkastuskertomusta olet antanut, tai olet ollut mukana laatimassa tänä vuonna? Arvio riittää.

Mikroyritys

Pienyritys

Suuryritys

4. Missä työskentelet?

- itsenäinen ammatinharjoittaja
- Big4-yhtiö
- muu tilintarkastusyhteisö
- muu, mikä

5. Tilintarkastuskertomuksen muutokset.

Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?

1 täysin eri mieltä 2 osittain eri mieltä 3 ei samaa ei eri mieltä 4 osittain samaa mieltä 5 täysin samaa mieltä

	1	2	3	4	5
Tilintarkastuskertomuksen rakenteen muutos kahteen osioon, tilinpäätöksen tarkastukseen ja muuhun raportointiin, tekee siitä selkeämmän.	☐	☐	☐	☐	☐
Tilintarkastajien velvollisuuksien kuvaaminen aiempaa laajemmin ja selkeämmin on kaventanut niin sanottua odotuskuilua.	☐	☐	☐	☐	☐
Tilintarkastuskertomus on aiempaa informatiivisempi sen lukijalle.	☐	☐	☐	☐	☐
Uudistetun tilintarkastuskertomuksen myötä olen antanut aiempaa yksilöllisempiä kertomuksia.	☐	☐	☐	☐	☐

6. Tilintarkastuskertomuksen muutokset suunnittelussa.

	kyllä	ei
Käytin aiempaa enemmän aikaa tilintarkastussuunnitelman laatimiseen.	☐	☐
Varasin enemmän aikaa tilintarkastuksen suorittamiseen kuin aiemmin.	☐	☐
Loin uuden toimintatavan toimintakertomuksen tarkastamiseen.	☐	☐

7. Tilinpäätöksen kannalta keskeiset seikat (KAM)

Jos et ole raportoinut KAM:eista, niin jätä vastaamatta seuraaviin niitä koskeviin kysymyksiin.

	kyllä	ei
Arvioiduista tilintarkastusriskeistä oli helppo eritellä tilintarkastuskertomukseen määriteltävät KAM:it.	☐	☐
KAM:ien tarkastamiseen varattiin suunnitteluvaiheessa enemmän resursseja kuin aiemmin.	☐	☐
KAM:ien raportointiin käytettiin aiempaa useammin ulkopuolisia asiantuntijoita.	☐	☐

8. Halutessasi voit täydentää vastauksiasi tai kommentoida yleisesti tilintarkastuskertomuksen muutoksia.

Liite 3. Kyselylomakkeen saatekirje ja muistutusviesti

Saatekirje

Arvoisa tilintarkastaja

Ensimmäiset uudet tilintarkastuskertomukset on annettu keväällä 2017.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, mitä mieltä tilintarkastajat ovat tilintarkastuskertomuksen keskeisistä muutoksista, ja onko uusilla raportointivaatimuksilla ollut vaikutusta tilintarkastajien suunnittelutyöhön.

Tutkimus tehdään opinnäytetyönä ja tulokset käsitellään kokonaistuloksina eivätkä kenenkään yksittäiset vastaukset tule ilmi. Tutkimuksen onnistumiseksi jokainen vastaus on tärkeä.

Vastaattehan viimeistään pe 29.9. Vastaaminen vie aikaa vain noin 5 minuuttia.

Tutkimuksen tulokset ovat nähtävissä joulukuussa osoitteessa www.theseus.fi.

Kiitos jo etukäteen vastauksistanne!

Hyvää syksyn jatkoa!

Osoitelähde: Patentti- ja rekisterihallitus

Linkki kyselyyn:

Muistutusviesti

Arvoisa tilintarkastaja

Lähetin Teille viikko sitten kutsun kyselytutkimukseen.

Kyselytutkimuksen tarkoituksena on selvittää, mitä mieltä Te tilintarkastajana olette tilintarkastuskertomuksen keskeisistä muutoksista, ja onko uusilla raportointivaatimuksilla ollut vaikutusta Teidän tilintarkastuksen suunnittelutyöhön.

Tutkimus tehdään opinnäytetyönä ja tulokset käsitellään kokonaistuloksina eivätkä kenenkään yksittäiset vastaukset tule ilmi.

Tutkimuksen onnistumisen kannalta Teidän kokemuksenne ja näkemyksenne ovat erittäin tärkeitä.

Vastaattehan viimeistään pe 29.9. Vastaaminen vie aikaa vain **muutaman minuutin**.

Tutkimuksen tulokset ovat nähtävissä joulukuussa osoitteessa www.theseus.fi.

Liite 4. Avoimet kommentit

- Uusikaan tilintarkastuskertomus ei anna mitään lisäarvoa pienyritykselle tai sen omistajalle
- Kertomuksen rakenne on huomattava sekava. Kertomuksessa toistetaan samoja asioita kuin johdon vahvistuskirjeessä. Suomalainen oikeuskäytäntö huomioiden sekä kertomuksen velvollisuuksien erittely että johdon vahvistuskirjeessä samojen asioiden esittäminen ovat mitä suurimmalta osin merkityksettä ja aiheuttavat näin ollen turhaa työtä ja vähentävät varsinaiseen tarkastukseen käytettävää aikaa. Uudessa kertomuksessa nämä seikat vievät huomion pois tärkeimmästä, eli itse lausunosta, mahdollisista lisätiedoista ja huomautuksista. Uudistus on kaikinpuolin epäonnistunut.
- En ole tavannut vielä yhtään asiakasta, joka olisi ollut kiinnostunut perehtymään uuteen tilintarkastuskertomusmalliin. Kuitenkin olen niitä kirjoittanut jo 50.
- KAM'it vaikuttavat ensisijaisesti siten, että riski tilintarkastajan syyttämiseen kasvaa. ST ry:n tilintarkastuskertomusmalli on lainvastainen, koska siinä ei lainkaan ilmoiteta tilintarkastuksen lakisääteistä kohdetta, joka kirjanpito, tilinpäätös ja hallinto. Syy on ISA-malli, joka ei tunne käsitteitä kirjanpito ja hallinto mutta ISAt eivät ole voimassa olevaa lainsäädäntöä Suomessa.
- Asiakkaat eivät ymmärrä kertomuksia.
Kokevat, että kertomuksessa vain vapautetaan tilintarkastaja vastuusta.
- Asiakkaani eivät lue näin pitkiä kertomuksia.
- Muutoksissa tulee mieleen, että ketä varten näitä oikein tehdään.
Asiakkaat tuskin saavat mitään lisäarvoa näistä uusista raporteista.
Tulee mieleen, että itseämmekö vai tilintarkastussorganisaatiota varten näitä uudistuksia tehdään ja nämä kuitenkin maksaa asiakas,
- käsittämätöntä munkkilatinaa. omat laatuvaatimukset ja muut usa:sta kopioidut käytännöt vieraannuttavat meidät asiakkaita ja tekevät lausunnoista entistä käsittämättömpiä. usa:n käytännöt on laadittu huomattavasti suuremmille yrityksille. meillä pienyrityskentässä tehokkuus kärsii ja kustannukset nousevat ilman vastaavaa hyötyä.
- Kertomus itsessään ole muuttanut tarkastuksien luonnetta mutta tilintarkastuslain muutoksella kokonaisuudessaan on ollut työtä lisäävä vaikutus ehkäpä noin 20 % entiseen nähden
- Amerikkalaisuus kertomuksessa voi kaventaa odotuskuilua, mutta tekee siitä jotenkin nolomman luovuttaa ja pituudella on paljon negatiivistakin vaikutusta. Oman käsitykseni mukaan lähestyy vaikutuksiltaan atk-ohjelmien käyttöluja joita kukaan ei lue mutta kaikki hyväksyvät.
- Kertomuksen muuttuminen ei käytännössä muuta kovinkaan paljoa tilintarkastuksen laajuutta.
- Mielestäni turhan pitkä ja sisältää asioita, joista tavallinen suomalainen pienyritystä ei ole kiinnostunut eikä ymmärrä niiden tarkoitusta.
Antaa ehkä jollekin sen kuvan, että tilintarkastaja yrittää vetäytyä kaikesta vastuusta.
- Kielentarkistus olisi ollut paikallaan. Sanan "informaatio" kanssa olisi ollut paikallaan käyttää synonyymeja ja kiertoilmaisuja
- Uudistettujen mallien mukaiset kertomukset ovat mitäänsanomattomia!
- En tiedä mitä tarkoitusta pitkä kertomus palvelee. Ei sitä ainakaan kokouksissa lueta.
- Lisää sanapööhää ihmisten kiusaksi. Paska juttu tämäkin. Lopetan toiminnan ja soitan Irwin Goodmannin laulun 'Haistakaa...'
- Tätä kertomusta ei enää lueta yhtiökokouksissa, muuta kuin varsinaisen lausunto. On liian pitkävetäinen, eikä siinä ole mitään perustetta tehdä tällaista.
- Sekavaa käytäntöä, epäselvä ohjeistus ja liian myöhään, ei kunnon malleja ja mallit muuttuivat viime tipassa eikä siitä erikseen ilmoitettu. Epäselvää miten toimitaan toimintakertomuksen/liitetietojen kanssa, pitääkö oleellinen asia olla molemmissa. Pitääkö yhdistyksen vuosikertomuksesta lausua kun sen ei ole pakollinen ym ym. Eikä oikeasti kukaan asiakas lue niitä läpi,,, uusi kirjanpitolaki sen sijaan muutti tilintarkastuksen suunnittelua ja toteutusta
- Tilintarkastuskertomuksen malli on totaalisesti epäonnistunut. Sekava, jota eivät yritykset eivätkä tilintarkastajat ymmärrä. Taksti aivan liian pitkä. Kukaan ei sitä lue. Suomen kieli (suora käänös englannista) on erittäin huonoa: Paljon peräkkäin sivulauseita, joiden keskellä päälauseita. Vaikeita ja sekavia lauseita. Hyvää on, että lausunto eli asia on sanottu aluksi. Muuta ei kannata yrittää lukeakaan. Valmisteluvaiheessa KHT:t esittivät paljon kritiikkiä ja parannuksia tekstiin. Mitään ei otettu huomioon. Kertomuksen teksti oli erittäin huonosti valmisteltu kokonaisuudessaan.

- Odotuskuilu (5) on tuskin kaventunut, kertomus on nyt niin pitkä ettei lukija niitä lue. Ja jo senkin takia ettei tieto tarkastuksen tekniikasta ole relevantti - lukija muutenkin luottaa kertomuksen lausuntoon/tilintarkastajaan.
- Liian monimutkainen pienille yhtiöille. "Vapaata" osioita pitäisi voida käyttää enemmän. Suora kannanotto muotovirheisiin liian vaikea, koska yhden virheen takia voi mukautus johtaa käsitykseen, että koko tilinpäätös olisi laadittu vastoin hyvää kirjanpitoa!
- Liian pitkä ja hajanainen. Hallinnon tarkastus on jäänyt pois, vaikka sitä ei tehty lakimuutoksessa! Vakiomuotoiset hallituksen ja tilintarkastajan roolia kuvailevat osuudet olisi voinut lisätä tilintarkastajajärjestön tai prhn verkkosivulle
- Varsinkin pienyrityksille kertomuksen avaamiseen ja merkityksen kuvaamiseen on käytettävä enemmän aikaa.
- Mikroyrityksille pitäisi olla omat kertomukset
- Uusi kertomusmalli on asiakkaan kannalta ajatellen aiempaa huomattavasti vaikeaselkoisempi ja todennäköisesti jää lähes aina lukematta muilta kuin lausunnon osalta.
- Uusi kertomusmalli on liian pitkä tavallisen osakkaan luettavaksi.
- Uusi kertomus on aika syvältä koskien mikroyrityksiä
- Uusi tilintarkastuskertomus on lukijalle aivan liian pitkä ja todennäköisesti jää lukematta. Huomautukset, lisätiedot ja muut mukailut maininnat jäävät käsittääkseni lukijalta helposti huomaamatta. Edellinen tilintarkastuskertomus malli oli selkeästi parempi. Eikä ne huonoja olleet ne vanhammatkaan mallit.
- Uusi kertomusmalli on aivan älytön, turhaa byrokratiaa ja noppologiaa. Kertomuksessa on liian paljon asiaa, jos on olennaisia asioita mistä pitää mukauttaa, ne eivät tule esiin nykyisestä kertomuksesta riittävän selkeästi.
- Hyvää on, että varsinainen asia on heti alussa, ainakin jos muun informaation lausunnonkin alkuun (eikä loppuun) kirjoittaa.
- kertomus on pitkä mutta ei ole asiakkaita ehkä kuitenkaan haitannut ei ole tullut palautetta ainakaan
- Mielestäni kertomus on nykyisellään liian laaja. Luulen, että suurin osa asiakkaista jättää sen lukematta. Katsotaan vain mukautukset.
- Itse näkisin, että tavoitteena olisi lisätä entistä enemmän lukijan saamaa informaatiota kertomuksesta. Nyt käytännössä esimerkiksi KAM:ien osalta niiden sisältö on hyvin tiukasti sidoksissa tilinpäätöksessä kerrottuihin tietoihin, mm. laadintaperiaatteet. Ainoastaan valitut tarkastustoimenpiteet ovat tilinpäätöksestä riippumattomia tietoja. Näin ollen lukija ei juurikaan saa lisäinformaatiota kertomuksesta, jota ei jo tilinpäätöksestä kävisi selville.
- Tilintarkastuskertomuksen muutokset eivät sovellu miltään osin mikroyrityksiin. Kertomus on vaikea selkoinen ja huonosti kirjoitettu. Kertomus ei anna mitään lisäarvoa yhtiökokoukselle. Kertomuksessa on paljon tautologiaa.
- Odotuskuilusta voitaneen olettaa, että kertomuksen lukija tietää alasta, riskeistä ym. Maallikko ei ymmärrä edes kertomuksessa käytettyä sanastoa. Vakio malli ei lisää juuri arvoa, varsinainen lausunto hukkuu pitkään tarinointiin.
- Kertomuksessa on liian suuri paino ja liikaa teoreettista tekstiä siitä, mitkä ovat kunkin toimijan tehtävät (hallitus, tj. ja tilintarkastaja) suhteessa siihen, mitä tarkastaja on kyseisen yhtiön kohdalla todella tehnyt ja mitä tarkastaja on todennut. Näin on erityisesti pien- ja mikroyritysten kohdalla, joita kaikki tarkastamani yhteisöt ovat.
- Uusi kertomusmalli palvelee todella huonosti mikro- ja pienyritysten omistajia ja muuta sidosryhmiä. Kertomukseen laitettuja asioita löytyvät laista ja muista säädöksistä, joihin voitaisiin hyvin viitata ja jättää liirum laarumit pois. Malli on erittäin huonoa suomen kieltä.
- Varsinkin pienten yritysten johto ei ole ymmärtänyt uusien tilintarkastuskertomusten "sanomaa" eli mihin tällä kertomuksella oikein pyritään. Myöskin itselleni on jäänyt varsin epäselväksi, mitä uudella pitkällä tilintarkastuskertomuksella halutaan viestittää. Epäselvissä tilanteissa en usko, että uusi tilintarkastuskertomus aiempaa enemmän vapauttaisi tilintarkastajaa mahdollisista vastuista, jos asiat etenisivät oikeusasteiden käsiteltäviksi.
- KAM-tilintarkastuskertomuksissa muutokset ovat perusteltuja/positiivinen asia. KAM:ttomissa tilintarkastuskertomuksissa informatiivisuuden lisäämistavoite saattaa hukuttaa tekstin paljouteen (kertomuksen liikaan pituuteen).

- Oletan, että kysymys on Suomen Tilintarkastajat ry:n suosittelemasta tilintarkastuskertomusmallista. Se on kuitenkin vain yhdistyksen suositus, eikä ole velvoittava.
- Tilintarkastuskertomus alkaa olla jo niin "byrokraattinen", että tavallinen pienyrittäjä ei sitä ymmärrä.
- En koi, että kertomuspohjan muutoksella olisi ollut suuri vaikutus työhöni.
- Vaikutus käytännön työhön on ollut minimaalinen.
- Uusi monisivuinen kertomus on lähinnä hävettävän ja naurettavan rajamailla, Eihän se ole mikään kertomus tarkastuksesta vaan jonkinlainen kyhäelmä hallinnon elinten tehtävistä.
- "Päämiehet" eivät ymmärrä uutta kertomusmallia ja kritisoivat sitä
- Liian pitkä pienille yhtiöille... Sopii pörssiyrityksille...
- Hullumpaan suuntaan meni. Asiakkaat tuskin viitsivät lukea koko paperia!!!
- Osa asiakkaista pitänyt uutta kertomusmallia taas uutena tapana vähentää tilintarkastajan vastuuta (vrt. johdon vahvistuskirjeiden edellyttäminen asiakkaan johdolta). Osa ei ole lainkaan kiinnostunut uudistuksesta; vain lausunto-osio on olennainen. Oletettavasti going concern -tapauksissa uusi kertomusmalli antaa asiakkaalle enemmän ja tukee tilintarkastajan työtä - näitä vaan ei ole juurikaan ollut asiakaskunnassani.
- Siteeraan emeritustarkastaja Yrjö Tuokkoa "On häpeä, ettei tilintarkastuskertomusta viitsitä enää lukea"
- Karneaa sanahelinää!
- Eipä tämä muutos paljon mitään merkitse. Itse käytän yksinkertaisempaa mallia kuin yhdistyksen virallinen malli on. Tuosta kakkosivusta, jolle on kerätty hallituksen ja tilintarkastajan velvollisuudet, eivät mikro- ja pienyritysten omistajat kuitenkaan mitään perusta tai kommentoi. On vaan pakollista "pullaa" ja turhaa juristeriaa. Kyllä vähemmällä tekstillä pitäisi tulla toimeen!

Liite 5. Kruskal-Wallis testi

Taulukko 1.

Hypothesis Test Summary				
	Null Hypothesis	Test	Sig.	Decision
1	The distribution of Tilintarkastuskertomuksen rakenteen muutos kahteen osioon,.... is the same across categories of Missä työskentelet?.	Independent-Samples Kruskal-Wallis Test	34,000	Reject the null hypothesis.
2	The distribution of Tilintarkastajien velvollisuuksien kuvaaminen aiempaa laajemmin is the same across categories of Missä työskentelet?.	Independent-Samples Kruskal-Wallis Test	,000	Reject the null hypothesis.
3	The distribution of Tilintarkastuskertomus on aiempaa informatiivisempi sen lukijalle is the same across categories of Missä työskentelet?.	Independent-Samples Kruskal-Wallis Test	,000	Reject the null hypothesis.
4	The distribution of Uudistetun tilintarkastuskertomuksen myötä olen antanut aiempaa yksilöllisempiä kertomuksia is the same across categories of Missä työskentelet?.	Independent-Samples Kruskal-Wallis Test	1,000	Reject the null hypothesis.

Asymptotic significances are displayed. The significance level is ,05.